

בס"ד

מאמר מערכת ובחרת בחים

מהחר שבא מאמר ה"ח": "החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים ולמען תחיה אטה וזרען". (דברים ל'). מי פתי יסור מדרך החיים אל דרך המוות, ומה מקום יש עוד לייצר הרע ולבחרה. ומайдך הרי לאורה רואים שלא כך הוא, "הנה אלה רשעים ושלוי עולם השיגו חיל" כו'. והיה נראה בפשו途 שדרך החיים והמוות שבפסקוק הנ"ל הוא על חיי הנצח וועלם הבא, ולא בעולם הזה השפל.

אבל חז"ל לא כך פרשו, בספרי דברים פיסקא נג:

משל לאחד שהיה יושב על פרשת דרכים והוא לפניו שני שבילים, אחד שתחילהו מישור וסופה קוצים, ואחד שתחילהו קוצים וסופה מישור, והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומר להם אתם רואים את שביל זה שתחילהו מישור, כשתים ושלש פסיעות אתם מהלכים במישור, וסופה יצאtek קוצים. ואתם רואים את שביל זה שתחילהו קוצים, כשתים ושלש פסיעות אתם מהלכים בקוצים, וסופה יצאtek למשור. כך אמר להם משה לישראל, אתם רואים את הרשעים שמצליחים בעולם הזה, כثنיהם ושלשה ימים הם מצליחים, וסופם להთהות באחרונה.

א"כ שלות הרשעים גם בעולם הזה אינה אלא תעtoo זמני, תחילתו מישור וסופה קוצים. וזה הסיבה שנמשלו הגוים לחמור, משומש שהחמור בעודו עיר קtan נאה הוא, ורק משגדל נעשה כעור. כמו"ש רז"ל. זה התעtoo של דרך המוות, וכח אחיזת היצר - אחיזת עינים - להראות לאדם את תחילת הדרך הנקייה מקוצים ולהסתיר ממנו את המשך הדרך.

ואשר על כן אמרו רז"ל "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", כיוון שלא יתכן אחרת, הרי לא ירוץ שום בר דעת לתהום רק משומש שלפני התהום יש מסלול ריצה נוח. ואם חטאיהם רדף רעה, והוא דרכי מות, ובכל זאת אדם חוטא, על כרחך שנכנסה בו רוח שטות.

אלא שא"כ צ"ב מדו"ע בר עונשין הוא, הרי שוטה לאו בר עונשין הוא.

ולייישב זה נקדים, מאמר החכם מכל אדם "יראת ה' ראשית דעת". ויש להתבונן מודיע ראשית דעת צריך זה, הרי מי שבידיו עושר וריש ברצוינו משפי וברצונו מרומים כי', איך אפשר שלא לירא ממנו. ומайдך הרי רואים שאיןנו כן, ללא עבודה והכנה לא יקנה האדם יראה כלל, וככער פרא אדם וילד גם כי יזקין לא תסור אווולתו ממנו, ורק אם תבקשנה בכיסף וكمטמוניים תחפשנה אז תבין יראת ה'. היכן?

תשובה לזו נתנה כבר התורה, כי רצון ה' הוא: "החיים והמוות נתתי לפניו" כו'. אם היה לאדם יראה טבעיות כהוראת השכל, כנ"ל, לא היה ממציאות של ובחירה בחיים כלל. ולא זה רצון ה'. לכן בחכמתו יתברך סילק מהאדם יראה טבעית זו, ונתן בידו בחירה בדרכם חיים ובחירה בדרך המות, כדי שיעmol להבחן ולהשיג דרך החיים. [וראה בכל זה להגרי' בלזר, בשעריו א/or].

ומעתה מיושבת גם הקושיא הראשונה, מכיוון שיראת ה' ראשית דעת, והיא תרעה דכלא, וכי אין בו יראת שמים גם אם יש בו תורה אין בו כלום, כיון שעול ומכן הוא לשנות - הוא החטא. נענש החוטא על מה שלא מכין ליבו ליראה את ה', כי אם היה מכין ליבו ליראה את ה' ביראת העונש, לא היה מקום לרוח שנות לבעתתו. נמצא א"כ שב"דרך החיים" בראש ובראשו יש לבקש יראת שמים. והם דברי חז"ל [ברכות לג,ב] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ואין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יר"ש. והדברים ארוכים. וזהו שמקשים בתפלות ר"ה וויה"כ: ובכן תנ פחדך כו' ויראتك כו'. כי צריך לזה התעוררות ותפלה. וככיש יראת ה', ממילא יעשה כולם אגודה אחת כו', כי כשייש יר"ש יש דבר אחד לכלם, וסר המונע לפירוד שהוא "لتאהו יבקש נפרד", ושאר סיבות. ונעשים כל ישראל אגודה אחת כו', לא עדרים עדרים כו', שאינו בבחינת אגודה אלא אסיפה. אלא דבר המאחד לכולם בהכרח, הוא הנקרה אגודה. וזהו רצון וכבוד ה' ודאי.

יה"ר שהשנה הבעל"ט תשס"ג – תהא שנת סוף גלותינו, לפרט ולכלל.

תזכורת: אין מזרין כו', למcobדינו מנוי החברות שטרם שלמו, נא להזדרז ולשלם.

גלוין 42 עוסק:

- א. מדור גני ארץ ישראל. הפרשת תרו"מ על ידי שליח מפירוטו של השליח. מהגר"ש מורה כי ציל.
- ב. שות'ת ממ"ר הגersh"מ עמאר שליט"א. בענין סוכה על גבי סככת עץ. והאם מותר לבנות סוכה כשרה תחת סככה כזו.
- ג. אתרוג טבל ביום ראשון ובשאר ימים אם יוצאים בו ידי חובה. יו"ר המכון הרש"ז ריח שלייט"א
- ד. שנתה ערלה באילן שלא עשה פירות בשנות הערלה. הרב יצחק רצחבי שליט"א
- ה. חיבת תרו"מ בעיצים שונים. הרב אליהו לוי שליט"א.
- ו. המשך מאמר בענין בעיות הצביעה בתכלה. העורך.
- ז. שיעור עיסוה החיבת בחלה והאם נתקטנו השיעורים. הרב גוד שקורי שליט"א.
- ח. מדור תגבות. על זיהוי התכלה. ד"ר אורן אהרן רוזן שליט"א.

ב' קרא דאוריתא

**ובברכת שנה טובה וחג שמח
המערכת**

מדור גנזי ארץ ישראל

הగאון רבי שלום מזרחי זלה"ה
חבר ב"ד העליון מחבר שו"ת דברי שלום

התזותם מפירותיו על פירות חבירו שלא מדעת הבעלים

כתב הר"מ (פ"ד מתתרומות ה"ב): חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומותם תרומה וכו', והתרום שאינו שלו ברשות הבעלים, אבל התורם משלו על כל אחרים הרי זה תרומה, ותיקן פירותיהם, וטובות הנאה שלו, שנותנה לכל כהן שירצה. כן פסק מרן (סימן של"א סע' ל). וככתב הכל"מ (פ"ד מתתרומות ה"ב) וז"ל, בפרק אין בין המודד (נדרים לו, ב) איבעיא לנו התם אם צריך דעתו של בעל הפרי, ולא אפשריתא. ובתור המכוי אבעיא לנו טובות הנאה של מי, ואסיקנא דעתות הנאה של תורם, דאי"ר אבاهו אר"י התורם משלו על שאינו שלו טובות הנאה שלו. ומשמע דמלילה נפשטה גם בעיא ראשונה. עכ"ל הכל"מ. ובב"י כתוב וז"ל, ואפשר דמשמע להו דרבנן רמיה דבעיא טובות הנאה של מי, פשיטה אליה דתורם משלו על כל חבירו לא צריך דעתו, דאי הוה צריך, פשיטה דעתות הנאה של בעל הכרוי, כיון דעתות שליחותיה עביד, אינו בדיין שהוא טווה"ג של תורם. עכ"ל הב"ג. וכ"כ מהר"י קורוקס, דמלילה נפשטה גם בעיא ראשונה, ומיתתי להא דרב אבاهו שלהי פ"ק דעתורה (ב, א).

אבל הב"ח כתב לדחות דברי הב"ג, דאפשרו את"ל צריך דעתו של בעל הכרוי ושליחותיה עביד, אפילו המכוי למי אמר דעתות הנאה של תורם, דאי לאו פירוי בדייה לא מתקנא כריא דההוא, או דלמא אי לאו כריא דההוא לא הוין פיריה בדיין תרומה. עכ"ל הב"ח.

ואפשר ליישב דברי הב"י ומהר"ק על פי דברי הרשב"א בנדרים (לו, ב), דעתות משלו על של חבירו שאני, שלא בעין שלו לעדתו אלא בתורם משל בעל הכרוי על כל בעל הכרוי, אבל בתורם משלו על של בעל הכרוי, כיון שאינו של בעל הכרוי לא בעין שליחות ממש, וזה הדבר תלוי אלא אי זכות לו, וחכין לאדם שלא בפניו, או לא זכות לו, מצוה דנפשיה עדיףליה. ע"ש ברשב"א. וא"כ לפיזה דלא הוה שליחותיה ממש, בכח"ג י"ל דעתות הנאה של תורם. אבל אם הוא מדעתו,DBבעל הכרוי, שליחותיה עביד, אינו בדיין שהוא טווה"ג של תורם.

אמנם המשנה למילך והגר"א (ס"ק ע"ג) כתבו בדברי הב"י תמהמים, דאי שייכות בין בעיא שנייה לראשונה, בין אם נאמר צריך דעת או לא צריך דעת, נסתפקו בגמ' טובות הנאה של מי, מי אולין בתור בעל הכרוי או בתור בעל הפירות. ולמסקנא דעתות הנאה של תורם אפשר דاعיקרא צריך דעת בעל הכרוי אלא דטווה"ג של תורם. ולפי

זה נמצא דביעה ראשונה דין צריך דעת בעל הפירות לא נפешתו, וא"כ מןין להרמב"ם שלא צריך דעת בעל הפירות. ותירצו עפ"ד הריטב"א בקידושין (כב,ב) דבעהיא זו איפשיטה ממירה דר'ה בבכורות. ע"ש.

ומ"ש היב"ח דפסק הר"מ כפשות סתמא דתלמודא שלא בעין דעתו, וא"ג דוחנן ליה, מ"מ לא סמכין על הדחיה אלא אפשרותא דתלמודא, דהוא עיקר, ואין קושית הב"י קושיא כלל. ע"ש בב"ח. דבריו תמהין זהה, כיון דסתמא דתלמודא קא דחי, בודאי סמלי עלייה, דכן הוא דרך התלמוד בכל מקום.

אלא דהכא יש לומר דנקטין לעיקר דאי"ץ דעתו, ממש אמרין בסמוך על הר בעין דטוה"נ של מי, איתביה תורם את תרומותיו ואת מעשיותיו לדעתו, ואי אמרת טוה"נ של בעה"פ הא קא מהニア ליה. ועיין בתוס' וברא"ש,DKS"ד השטא משלו על של בעה"פ אמר, וא"ץ דעת. ע"ש. מוכח דהעיקר כפשותא דתלמודא דלעיל, שלא בעין דעת, וכמ"ש היב"ח. וא"ג דוחנן אמר לא משל בעה"כ על של בעה"כ, ולדעתו דבעה"כ באומר כל הרוצה יבוא ויתרום. ע"ש. היינו כדי לדחות הפשיותא לדעליל דטוה"נ דיליה, דוחנן לפירושי בכח"ג דמשל בעל הכריע על של בעל הכריע. אבל לאחר למקין דטוה"נ שלו, ממילא ליתא להר דחיה, ונקטין פירושא דמתניתין משלו על של בעל הכריע וטוה"נ שלו. כן נ"ל נכון זהה, דמתלמודא גופיה מוכח דנקטין עיקר כפשותא דתלמודא דלעיל, דמשלו על של בעל הכריע וא"ץ דעת, ממש אמר דהוה ס"ד לפירושא בפשיות וلامפרק מניה ארבע זира דס"ל דתלוי בבעל הכריע.

ועוד יש לתמהה על דברי היב"ח, שכותב דקושית הב"י אינה קושיא כלל, משום דפסקין כפשותא דסתמא דתלמודא ולא כדוחני ליה. דהא בנדרים (לו,ב) באיבעית הני כהני אי שלוחי דرحمנא או דידן, כפשית סתמא דתלמודא מדתנן מקריב עליו קיני זיבין, אכון ממש אמרין אם היה כהן יזרוק עליו דם חטאתו ודם אשמו, דשלוחי דרכחמןא נינהו. וא"ג דוחנן לה, מ"מ הול"ל דהאיבעית נפשטה מכח סתמא תלמודא, כפשית מנינו דשלוחי רחמןא נינהו. ואפי"ה כתבו התוס' והרא"ש והריטב"א (קידושין כ,ב) בשם רבותינו בעלי התוס'. וא"כ אין זה פשוט כ"כ עד דנאמר שאינה קושיא כלל, והיה עדיף להיב"ח לומר שכן הוא שיטת הרמב"ם, ולא היה כותב הב"י בדבר פשוט וברור ובלתי חולק.

נקטין לדינא:

התורם מפירותיו על פירות חבירו אין צריך לשאול את דעת הבעלים, וטובות הנהה שייכת לתורם.

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הרבי הראשי וראב"ד העיר ת"א יפו

סיכון על גבי סככת עץ ובנית סוכה תחתיה

בעזחשי"ת בשלישי בשבת כ"ח אב הרחמנן התשס"ב

לעילוי נשמטה הוכחה והטהורה של כלתי הצנעה והכשרה הריבנית רימונד
רוחמה בת רחל ע"ה. שנלב"ע ביום כ' אב הרחמנן התשס"ב

נשאלתי בשבוע החולף מהרב המשגיח הראשי של בית מלון היילטון בעיה"ק תל אביב יפו ת"ו, שיש להם סככה מליסטים של עץ על שטח גדול (משמעות מטרים מרובעים) ועושים שם אירועים שונים, והמקום יפה עד מאד. והנה בכל שנה עושים סוכה בمكان אחר מיועד לזה, והשנה קבלו הזמנות רבות לחג הסוכות הבעל"ט בעה"ו, וחושבים לעשות סוכה במקום הסככה הנזכרת, שהוא שטח רחב ידים. ושאלו בכפל"ים; האם מותר לסקך ע"ג הליסטים הנזכרים. ועוד שאלה, אם מותר לבנות סוכה חדשה נפרדת לגמרי, שתעמוד תחת הסככה הנ"ל.

והנה הסככה הנז' גובהה מאי יש מקום שגובהו שבעה מטרים, ויש מקום שגובהו עד תשעה מטרים, ויש קרשים מעץ גדולים מאי ורחבים שעומדים ברוחב המגרש זהה, על עמודי בטון נצבים משני צדדיו, והם עומדים על צדיהם, ויש מרחק בין אחד לשני כמו ארבעה מטרים, וביניהם יש פרגולות של לייסטים מסודרים ומתקנים ברבوعים שווים, ועשויים לצל.

ומתחליה אמרו לי שהלייסטים מחוברים בברגים ומסמרים, אל המסגרת שבה הם נתונים. ועוד זאת אמרו שרוחב כל לייסט הוא שווה לרוחב שבין לייסטوليיסט, באופן שהפרוץ והעומד שוים הם. ולפ"ז יש בזה שני חסרונות, אחד, שיש מסמרים שמעמידים אותם. ומעמיד אסור. ועוד שהפרוץ והעומד שוים, וכדלהן.

וראיתי בילקוט יוסף לידי וחייבי ומהותני, הגאון מהר"י יוסף שליט"א, בחלוקת מועדים (עמוד קכ"ו אות י"ד), שהביא מתשובה מר אביו, ג"ע עמוד ההוראה מרן יביע אומר שליט"א, בתשובה כת"י, מתשרי תש"ב, במרפסת מקורה בנסרים של עץ הקבועים במסמרים, ויש ביניהם אויר כל שהוא שגשים יכולם לרדת לתוכה,

ורוצים להסיר את הגג העליון וישארו הנסרים הקבועים בשבייל סכך לסוכה, והעליה שאין להכירה, עד שיוציאו המסמרים שבנסרים, וינגעו הנסרים לשם סוכה. וכותב דמן נר"ו דין תחילת להכשיר, משום שעשה להסיר התקורה העליונה של האזבסט. ולא דמי לסוכה של יוצרים שהפנימית פסולה לסוכה, וכמ"ש בסוכה (ח' ע"א). ופירשי ז"ל שם, דاع"ג דק"ל ב"ה, וא"צ סוכה לשם חג (שם ט' ע"א), הכא אינה סוכה, דלא מינכרDDR בה לשם סוכה, כי בכל השנה הואDDR בה, ושם רוב תשמישו וסעודתו ושינתו. ע"ש. עוד הזכיר הגם' בסוכה (יד ע"א) בנסרים שיש בהם ד' טפחים, שר"מ פסול משום גזרת התקורה. ע"ש. וכותב דהכא נמי אע"ג שיווש ואוכל ויישן שם, ליכא למייר דפסולה, דיש לומר דגورو רק כשהנסרים צמודים, ומשמשת למחסה ומסתור ממטר ומזרם, דבזה דומה לבית, אבל כאן שבלי גג האזבסט ירדו בה גשמיים, נמצא דעיקר ישיבתו בה היה על סמך הגג העליון, ועתה שהסיר הגג ההוא, הווי הקשר מעולה. וכמ"ש בסוכה (ט"ו סע"א), דלר"י אליבא דב"ה כיון שעשה מעשה המוכיח שהוא יודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשי, לא גזרין משום התקורה. והואיל וגשמיים יכולם לרדת בה אין שייך בה גזרת ביתו. ואע"ג שאינו עושה מעשה בגין הסכך, רק بما שלמעלה ממנו, מהני. ע"ש שנר"ג בזה. וכותב לעין ביב"א ח"ד (ס"י מ"ט).

ובסוף כתוב, ועכ"פ כיון שהנסרים האלו קבועים במסמרים של ברזל, הוה לייה מעמיד בדבר שאין מסכין בו, וכבר כתוב המשנה ברורה (סימן תרי"ט סק"ו), שמה שכותב ממן להתרח חיבור כלונסאות הסוכה במסמרים של ברזל, הוא לכ"ע, דוגם למאן דס"ל שאסור להעמיד בדבר שאין מסכין בו, כאן שאין סומך הסכך על המסמרים, אלא רק מחזיק הכלונסאות הממעמידים לסכך שפיר דמי. ע"ש. ומכיון שהוא חוששין לכתילה שלא להעמיד בדבר שאין מסכין בו, וכמ"ש המגן אברהם בתירוץ אחד, וכ"כ רב פעלים ח"ב (חא"ח בסופו), ובבית השואבה, לנכן יש להמנע מההכירה כך, עד שיוציאו כל המסמרים, וינגעו הנסרים לשם סוכה. ויש עוד להאריך בזה. עכת"ד.

ובנדוןدين אין ע"ז גג נוסף, ולא עושים שום מעשה בגוף הנסרים, ומצד זה בלבד כבר יש מקום לפסול. אך יש לחלק ולומר, דכיון דלא דמי כלל לבית, וגם לא לסוכה של יוצרים, דכאן אינה עשויה אלא לצל בלבד. ועוד דعواשה כאן מעשה גדול יותר בגוף הסכך, דמניח עליה סכך כשר.

אלאadam באמת הנוסרים תפוסים בברגים ומסמרים של ברזל, הרי היא מעמיד בדבר שאין מסככים בו, ואע"פ שם עלייה סכך כשר, מ"מ איןנו רוב, דהפרוץ שווה לעומד. ואע"ג דקי"ל פרוץ כעומד מותר, כבר אמרו דא"א לצמצם שימוש שימלא כל האoir בסכך כשר. וכ"פ הש"ע (סימן תרל"א סעיף ח') וח"ל, סיככה בשפודין שהם פסולים בסכך [כגון שהם של ברזל דפסולים, לכ"ע ע"פ סי' תרכ"ט ס"ב. משנ"ב שם ס"ק ט"ז], ואין בהם ארבעה, [דאם יש סכך פסול ד"ט באמצע פסול. משנ"ב שם סקי"ז], ואין מהם ד' במקום אחד, והנich בין שפוד לשפוד מלא שפוד, ונתן שם סכך כשר פסול, שא"א לצמצם שימוש שימלא כל האoir מסכך כשר, ונמצא הפסול מרובה, אבל אם העדייף סכך הכשר מעט על הפסול, או אם הפסול היה נתון שתי, ונתן הבשר ערבות, או איפכא, כשר. שאז מתמלא כל האoir מסכך הכשר. עכ"ל מラン ז"ל. וע"ש בהגהת הרמ"א ז"ל.

וא"כanca נמי אם הם שווים, לא מהני הסכך הקשר שנוטן בינויהם, אלא א"כ יתנו בכוון הפוך, שזה שתי זהה ערבות, והוא בלתי אפשרי במקומות דק ומוצומצם זהה. ולהליסטים עצם אינם ראויים לסקך בהם, דהם עומדים על ידי מסמרים.

ואע"ג לדעתם רוב הראשונים אין איסור להעמיד הסכך בדבר שאין מסככים בו, וכמ"ש בתשובה אחרת (שו"ת שמע שלמה ח"ד חא"ח סימן כ' אות ב'), דבسوוכה (כ"א ע"ב) הסומך סוכתו בכרי עיטה כשרה, ור' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה, ונחלקו בגמ' בטעמא דברי יהודה. וועליה דרך למ"ד אחד אליבא דר' יהודה הוא דעתן דסכך ע"ג דבר המקביל טומאה, והרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לא הזכיר טעם זה כלל, רק כתוב דר"י לטעימה, דסוכה דירת קבוע בעינן, וזה הלכה קר"י. וכ"כ רבינו עובדיה מברטנורא שם. ובאות ג' שם הוכחתו דרוב הראשונים פוסקים כחכמים, ואפילו לר"י לא בדריא מילתא, דברים אוחזים לומר שהולך לפי טumo שמצרך דירת קבוע, ואנן קי"ל כרבנן דא"צ דירת קבוע. אלא דחיישין שלא סכך ע"ג דבר שאין מסככים בו, וכמ"ש לעיל ממש מラン הרמ"ל ביע אומר נר"ז. והוא עפ"י דברי הר"ן ז"ל, כתוב דמדברי הר"ף ז"ל נראה דפוסק כרבי יהודה, וכטעמא דעתן להעמיד ע"ג דבר המקביל טומאה. וע"ש.

והנה אחר כל הדברים האלה, הלכתית וראיתית את המקום, וטענית שלפי ראייתי נראה דהפרוץ מרובה על העומד, וקראוו למאנדש שיש בידו כל התוכניות, וסוף דבר שעלה על סולם מיוחד יחד עם ת"ח אחד, הרטא"ד נר"ז, ובדקו ומדדו וכו', ואמרו לנו שברור שהריוח שבין הליסטים גדול מרוחב הליסט, לפחות בחצי סנטימטר. ונמצא

דאפשר לסככה כדיין, בסכך כשר, ולבטול הליטאים הנ"ל, דהפרוץ מרובה. ו עוד התברר שאין להם מסמרים ולא בריגים כלל. ומעטה בודאי שמותר לסכך על גביהם בענפי אילן או קנים או מחלות הכרחות, ללא שום חשש כלל. (ויש מקום לומר שבמחלות מותר גם כשהפרוץ והעומד שויים, משום שמסככת על הכל, ואפשר דיין בזה חשש דא"א לצמצם. וכן אמר לי יידי הגר"ץ בוארון נר"ו).

ומעתה אין שום חשש כלל, דהלייטאים עצם מצטרפים עם הסכך, דגמ' הם כשרים ללא פקפק. ועוד דאפשרו אם היו מסמרים וכדומה, הרי הפרוץ מרובה, וכשייסך יהיה רבו סכך כשר. וק"ו בזה שהעצים הנ"ל עצם כשרים. ועיין בש"ע (ס"י תרל"א ס"ט), בית המקורה בנסרים שאין עליהם מעזיבה ובא להכשוו לשם סוכה די בזה שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה, או שיטול מבין שני נסרים אחד, ויתן סכך כשר במקומו וכולה כשרה אפי' הנסרים רחבים ארבעה, ויש מי שאומר שצורך שלא יהיו הנסרים רחבים ארבעה. עכ"ל. הנה ממ"ש מrown ז"ל, יש להוכיח לכואורה דהמסמרים שתופסים את הנסרים בתקורה, לא חשיב מעמיד בדבר שאין מסככים בו, דמשמע דרך בזה שהנסרים נעשו שלא לשם סכך כלל, אלא רק לקבל המעזיבה, בזה הוא נדרש להסיר המסרים. וצ"ע עדין בזה. דכאמור ביב"א ח"ד, ובתשו' כת"ז שהזכיר לעיל ממש ילקוט יוסף, כתב לפסול משום המסרים. וצ"ע בס"ד.

והנה הפסול בזה הוא משום שאותם נסרים נעשו לשאת עליהם את המעזיבה, ולא עשו אותן להגן מפני החמה, ודמי למניח חבילת עצים להתייבש, דשייך בזה תעשה ולא מן העשו, וכשייסך המסרים לשם עשיית סוכה, או כשנותל אחד מהנסרים ויתן סכך כשר במקומו, מחשב ליה כאילו סכך בתחילתה בכל הנסרים לשם סוכה (וכלשון המשנ"ב ס"ק כ"ג). וברש"י שם, וכן בפי הרמב"ם במשנ"ב שם ס"ק כ"ה, ובביאור הלכה שם ד"ה או שיטול.

ובណדון דידן הנסרים הנ"ל נעשו רק להגן מפני החמה והו"ל סכך כשר, ואין בהם לא מסמר ולא בורג, רק שראשיהם תפושים טוב ע"י שנכנסים זב"ז הדק ניטב, ויש גם דבק, אך אין לא מסמר ולא בורג, ולא שום דבר שמקבל טומאה, וע"כ אין בזה שום חשש.

ומה ששאלו עוד, אם מותר לעשות סוכה אחרת תחת הסוכה הקיימת, הנה לפि המבואר גם זה מותר ללא פקפק, דהעכיזים ההם ל"כ כשרים. ועוד דחמתן מרובה מצילתן, שהפרוץ מרובה, וכאיilo אין כאן סוכה כלל. וגם ידוע ומפורש בש"ע שעושים ביום א"א לשבת עליהם עם כרים וכסטות ואפי' ע"י הדחק, ומפורש בש"ע (רסי' תרכ"ח)adam אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסטות של העליונה אפי' ע"י הדחק, התחתונה כשרה (וכרים וכסטות היינו עם האדם היושב ואוכל שם, אז נקראת העליונה סוכה, ומיפסלה התחתונה, כמו"ש במשנ"ב שם. ופשווט).

ומצד דחמתה דעתינו מרובה מצילתה, יש להכשיר התחתונה אפילו אם תהיה חזקה וכיולה לקבל כרים וכסטות (עם בני אדם) של העליונה. על"פ בכח"ג לא מיקרי סוכה תחת סוכה כלל, דהעליונה אין לה שם סוכה, שהרי חמתה מרובה על צילתה.

וכן מפורש במשנ"ב שם (סק"ז), שכtablet, ואם העליונה חמתה מרובה מצילתה, אז אפי' שהתחתונה יכולה לקבל כרים וכסטות של עליונה, התחתונה כשרה, דסכך של עליונה כמו"ן דליתא דמי. עכ"ל.

ובכח"ג שהסכך העליון ל"כ כשר (רק שאין חמתה מרובה מצילתה), מצטרף גם הסכך העליון לתחתון לעשות צילתה של תחתונה מרובה מחמתה. ולמעשה אינם צריכים את זה, דבודאי ישימו סכך מלא על התחתונה, והיא כשרה ללא פקפק. זה הנלו"ד בס"ד. וזה יראנו בישועתו ויקיפנו בחסדיו הטוביים והפשויטים מבית ומחוץ יצפנו, ויגאלנו שנית לעיני כל חי בשובה ונחת אמן.

שלמה משה עמאר

הרב שניואר ז. רוח שליט"א
רב איזורי ב.מ.א. גוזר וייר המכון

בדין אתרוג טבל, או שקבע מקום למעשר ראשון באתרוג ולא נתנו לו?

ערש"ק פר' האזינו שבת שובה תשס"ג

אתרוג טבל ביום הראשון ובשאר ימים

שנינו במשנה במסכת סוכה (דף לד, ע"ב) "אתרוג הגזול וכו' ושל דמאי ב"ש פוסלין ובע"ה מכשירין". ובגמר שם (להלן, ע"ב) "ושל דמאי, מ"ט בית הלו וכו' השთא נמי לכט קריינה בהיה". משמע א"כ מהגמר שאכל הפסול באתרוג שהוא טבל זה משומש שאינו לכם, להבדיל מדמאי שיכל להפקיר נכסיו ולהיות עני ומותר באכילת דמאי, וממילא דין לכם קריינה בהיה, ורק בטבל גמור כיוון דעתינו לכם פסול האתרוג.

ואמנם מוכראים לנו לומר שאם החיסרון באתרוג שהוא טבל הוא משומש דעתינו לכם, א"כ ע"כ שאכל הפסול הוא רק ביום הראשון, אולם בשאר ימים שאין דין לכם (כדמפורש בגמר סוכה דמ"א ע"ב) שפיר דמי לצאת ידי חובה באתרוג שהוא טבל. ובאמת שהדברים מפורשים ברבינו נסים על המשנה שם במס' סוכה (בד"ה של דמאי) וז"ל: "ולכו"ע בטבל גמור אין יוצאים בו ביום הראשון". והטעם הוא כי שהוא כתוב שם לעילו שאכל החיסרון משומש שבעינן לכם וליכא.

אלא שהר"ן הביא שם את דעת הרמב"ן, שמה שכתבה המשנה "של דמאי" הכוונה בדמאי של תרומה טמאה, אולם אתרוג שהוא טבל וק"ו דמאי אינו פסול, ואין כאן חסרון משומש "לכם", כיון שניתן לסליק את הכהן ואת הלוי באתרוג דעלמא שיפריש ע"ז, ואין כאן חיסרון של "היתר אכילה" (ע"י בגמר סוכה דל"ה ע"א ובתוד"ה לפ, ודוק), כיון שניתן לעשות אימתי Shiratzah, ודימה דין זה לאתרוג של אחין. וע"ש. וא"כ לפ"ד גם אתרוג שהוא טבל כשר גם ביום הראשון. אולם הר"ן חולק עליו וכותב שאין דבריו ברורים אצלו. ע"ש. ועו"ע בס' כפות תמרים על הסוגיה בסוכה שם, שכתב שדברי הרמב"ן אינם לכתהילה אלא בדייעבד, אולם לכתהילה גם לדעת הרמב"ן אין ליטול.

והנה בשוו"ת מהרש"ס (יר"ד סימן קצ"ב) כתב שהגמ שהר"ן חולק על הרמב"ן מ"מ כדי הוא הרמב"ן ז"ל לסמו עלייו. (והו סוף שם שכ"ז בזה"ז שתרו"מ דרבנן, ועוד הוסיף שם שכיוון שהיהודי חותך את האתרוג לשם מצוה ולא לשם אכילה, אין בו דין

טבל מן התורה). ובס' כפ"ת הנז' הביא את דבריו ומחאמ, שכיוון שהרמב"ן הוא נגד דעת שאר הראשונים אין לסמוק עליו, והוסיף לחלק עליו בשאר דברים. ועי"ש.

(ובעיקר דין של הקוטף אתרוג למצוה, עי' בהר צבי או"ח ח"ב ס"י ק"ט. ועוד שם בדברי המהרשה"ס, א"כ יש להזהר כشمיעשרים שלא יעשרו מאותם שנקטפו לשם אכילה, על האתרוגים של מצוה, שכואורה הם דרגות חיוב שונות, ויעוי בהר צבי זרעים ח"א ס"י ע"ח, מש"כ בשם מרן הגרש"א זצ"ל ומש"כ ע"ד).

ובදעת רבניו הרמב"ם מצינו שנחלקו בזה האחرونנים, שהנה הרמב"ם כתב בהל' לולב (פ"ח ה"ט), שככל הפסולין משומם מומין או משומם גזל וגניבת, זה רק בי"ט ראשון, אבל בי"ט שני עם שאר ימים, כשר. אבל אם הפסול הוא משומם ע"ז או מפני שהוא אתרוג אסור באכילה, בין בי"ט וראשון ובין בשאר ימים פסול. עכ"ד. ורבינו מנוח שם על הרמב"ם מקשה שבשלמא ע"ז פסול משומם דכתותי מכתת שייעוריה, אולם שאר איסורי אכילה שהחישرون הוא משומם לכם, א"כ מודע לאסור, והר"ל להכשרין. אולם בהගות הגרא כתוב (או"ח תרמ"ט אות צ-כח) שהרמב"ם כולל גם תרומה טמאה וערלה, ודלא כפירושי והתוס' שס"ל שזה מדין לכם אלא כיון שאין לו זה היתר אכילה, הויל' כדין מיכתת שייעוריה ופסול כל שבעה.

אלא שרבניו המבי"ט על הרמב"ם שם כתב לחלק, שאכן לעניין תרומה טמאה וערלה פסול כל שבעה, אולם של טבל ביום א' פסול, דלא קריין בהה לכם. עכ"ד. נמצינו למדים שס"ל בדעת הרמב"ם שטбел פסול רק ביום הראשון ולא בשאר ימים, וכדעת הר"ן ושאר הראשונים.

ומайдך מצינו להרב מרכיבת המשנה על הרמב"ם, שכותב להדייא שס"ל להרמב"ם שטбел פסול כל שבעה.

ובאמת יש לבאר מה טומו של הרמב"ם לפסול כל שבעה, שהרי ס"ס אין כאן אלא איסור אכילה, ואין חובתו בשירפה שניימא "כתותי מכתת"?

ועתה ראייתי בספר "כתור המלך" להగ"ר כתראייל אחרן ספאטקין זצ"ל, שכותב בדבר פשוט שדיו טבל כדין ערלה וSSH"ל להרמב"ם שאף טבל פסול כל שבעה, וכותב לבאר את הרמב"ם עפ"י דבפיקומש"נו עמ"ס סוכה, שכותב שם על ערלה "לפייך הוא פסול למאמר השית"ת פרי", דאלו אין ראיון לאכילה בשום פנים". עכ"ל. קלומר SSH"ל להרמב"ם שבמה שיש חסרון של אכילה, הוא יוצא מכלל פרי, וכיון שהתורה צוותה לקחת פרי עץ הדור, הרי שאתרוג זה פסול לברכה כל שבעה, ואני עניין לדין לכם.

וכלשון רביינו הרמב"ם כ"כ מרן בשו"ע (ס"י תרמ"ט סע"ה). וע"ש במשנ"ב ס"ק מ"ה, שכותב שוגם אתרוג טבל אסור כל שבעה.

וא"כ מצינו ג' דיעות לעניין אתרוג טבל, שיש המכשירים כל שבעה ויש פוסלים כל שבעה, ויש שאסרו ביום הראשון והתיירו בשאר ימים.

קבע מקום למעשר ראשון באתרוג ולא נתנו ללו'

הנה כל האמור הוא באתרוג שלא הפריש ממנו כלל תרו"מ, אולם אם הפריש ממנו תרו"מ אלא שאת המעש"ר לא נתן ללו' והשאר אותם בתחום האתרוג, הנה מצא אכילה כבר אין פירוטיו טבל ומותרים באכילה, אלא שיש כאן לדון משני צדדים נוספים.

האחד הוא משום דין לכם, שהרי אם לא הוציא ונתן את המעד'ר ללו', זה נשאר בתחום האתרוג, א"כ אין האתרוג שיק' רק לבעלים, ושותף בו גם הלוי, והרי ביום הראשון בעינן "לכם", וא"כ צריך בכ"ג להוציא את המעד'ר מתוך האתרוג ולקבוע לו מקום באתרוג אחר, ואזי האתרוג שלו מתוקן לחלווטין ולא שותפות וראוי לברכה. אולם כ"ז בעינן רק ביום הראשון שצרכ' "לכם", אולם בשאר ימים אין צורך להקפיד בכך, ובכ"ג שהיום הראשון יצא בשבת ואין נוטלן בו את האתרוג אין צורך לדקדק בזה. אלא שככל האמור זה אם החשש הוא משום לכם. ובאמת שכך מובא בספר ארבעת המינים שלם (בעמ' שכ"ב) בשם מרן החז"א ווז"ל: "אתרוג ומצה שצרכ' שייהו משלכם, יש לדקדק שהמעשר ראשון לא יהיה בתוכו". כלומר שס"ל להחיז"א שאין זה אלא מדין לכם, וא"כ אין החשש אלא ביום הראשון.

אלא שיש לדון בהזאה מדין אחר לחלווטין, שהנה אם קרא שם למעשר ראשון וקבע לו מקום, אולם בפועל לא נתן את המעשר ללו' אלא השair אצלו את המעשר, הרי שעובר על איסור גזל שגוזל את המעשר משפט הלויים. וא"כ יש באתרוג זה חלק שהוא גזול, והרי זה מצווה הבאה בעבירה, ויש לפסול אתרוג זה כל שבעה ולא רק ביום הראשון.

ובקיצור ממש אקדים את עיקר הדין של חובת נתינה ללו' בהזאה, והרוצה לעמוד על הדברים בהרחבה יע"י מה שכתבתי בהזאה בספריושו"ת "חלוקת השדה" חלק שני [ס"י יב-טו]. ותמצית הדברים שם:

א. אחר תום תקופה עזרא, בטל הקנס שלא ליתן מע"ר ללו' אלא לכהן, וחזר הדין לקדמותו שחייב ליתן ללו'. [והרמ"א כתוב בס"י של"א סע"י יט ו"א אף לכהן].

ב. הוכחנו שם בארכיות שהכהנים והלוויים כיום הם עומדים בחזקתם. וכ"כ רבינו המהרי"ט [ח"א סי' פה], והוסיף שם שאוותם האומרים ללווי הבא ראה שאתה לוי, אין זה אלא מילתא בורכा. וכן כתוב החתם סופר (עמ"ס כתובות כ"ה ע"ב בד"ה והנה). וכ"כ בארכיות הרבashi חמד (מעיר' ב כל צב) והוכיה הדין מפני ספרי הראשונים והאחרונים, שהכהנים והלוויים בקדושתם ובחזקתם הם עומדים לכל דבר.

ג. גם כיום יש חובה גמורה ליתן ללווי את המעשר ראשון מפירות שהם טבל ודאי. וכן פסק מרן בשולחן ערוך בירוש"ס סי' של"א סעיפים יט, לב, נב, סג. וכ"כ השל"ה בשער האותיות. וכ"כ הגראן כצ'ורי בكونטרס חובת הארץ.

והשתא א"כ ברור שהקבוע מקום וקורא שם למשער ראשון ולא נתנו ללווי, הרי שעובר אלאו דגזר בזה שלוקח ממון אחרים לעצמו. וכן כתוב מרן הגרש"א זצ"ל בספריו ש"ת מנתת שלמה (ח"א ריש סי' נג ובסוף אות ב שם). [ועור"ע מ"ש בריש אות ב ודוק].

והשתא א"כ אם הפריש מעשרות על האתרוג וקבע את המעדן באתרוג ולא נתנו ללווי, הרי שעובר על גזל, והו"י מצוה הבאה בעבירה ופסול כל שבעה, ואין לנו לדין "לכם" שפסול רק ביום הראשון.

אלא שעל החזו"א לא קשייא, כיון שיש"ל כדעתו במקור"א (שביעית סי' ה אות יב), שם ס"ל שכיוום שחלהו דורות רבים איבדנו חזקת לoise, והם עולמים ללויה ע"פ דעת עצםם, ואדרבה אין ליתן להם. וא"כ אין כאן גזל, כיון שאומר ללווי הבא ראה שאתה לוי, וכל עוד שלא הביא המפריש הוא המוחזק, אלא שס"ס יש שם חלק שישך ללווי וחסר בכלכם, ולכן כתוב שהפסול הוא רק ביום הראשון מדין "לכם". אולם כאמור החזו"א הוא כמעט דעתה יחידאה בד"ז, ודעת רוב הפוסקים שיש חובה ליתן ללווי גם בזה"ה ואין כאן הממעיה, וכל שלא ניתן הרי שהוא גזלן, וא"כ צריך להיות פסול כל שבעה משום מצוה הבאה בעבירה.

אלא שבهائي דיןא של גזל בארבעת המינימ ובדין מצוה הבאה בעבירה מצינו דיעות שונות בפוסקים. שהנה מקור הדין הוא בגמ' מס' סוכה (דף לד ע"ב) אתרוג הגזול פסול. ובריש פרק לולב הגזול, מקשה הגמ' בשלמא ביור"ט הראשון פסול כיון שביעינן לכם, אולם בשאר ימים אמאי? ומבאר רבי יוחנן משום רשב"י משום דהויל' מצוה הבאה בעבירה, ולכן אמרת הגמרא שם שלא שנא בין לפני ובין לאחר יאוש, כיון שאף שקנייה ביושן מ"מ הויל' מצוה הבאה בעבירה ופסול. ובמהמשך מביאה הגמרא את דברי ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל, "לא שנו אלא ביור"ט ראשון, אבל ביור"ט

שני מתח שיוצא בשאול יוצא בגוזל", ומבאר שם התוס' בד"ה מתח, שכיוון ובשאר ימים هو רק דרבנן לא חשש שמואל למצוה הבאה בעבירה.

ולhalbנה רבינו הרמב"ם פסק להדייא בהלי' לולב (פ"ח ה"ט) שלולב ואתרוג הגוזל איננו פולס אלא ביר"ט ראשון, אולם בשאר ימים כשר. הרי לנו שפסק כדעת שמואל ולא כדעת ר"י בשם רש"ב². והנה מրן בכף משנה על הרמב"ם בהלכה א' כתוב, שהרמב"ם פסק כדעת רבי יצחק ולא חשש למה"ב, כיון שרוב אשיש תירץ את קושית הגמ' על ר' יצחק, וכיון שרוב אשיש הוא בתראה קיל' כוותיה. [ע"ש בගירסאות השונות בגלויין הגמ' אי גרשינן רב אשיש]. ומבאר שם הכת"ם שהרמב"ם ס"ל שיוש לבד לא קונה, ולכן גם אם היה יאوش עדין חסר "לכם" ולכן פסול ביום ראשון וכשר בשאר ימים. ועו"ע ברביבנו מנוח שם ובפי' הלח"מ שם. וע"ע בארכיות בספר כתור המלך הנז' מה שהאריך בדיין זה, ועיירך דבריו שודאי ס"ל להרמב"ם מדין זה של מצוה הבאה בעבירה, אולם כ"ז בדאוריתא ולא בדרבנן, ולכן כיון שבשادر ימים זה דרבנן לא חשש למצוה הבאה בעבירה. [זהה בדברי התוס' בסוכה שם].

אלא שבדברי מրן השו"ע מצינו עיקולי ופישורי, שהנה בסימן תרמ"ט (סע"י א') כתוב, ש"ד מינים הגוזלים פסולים ואפיקלו לאחר יאוש, אלא א"כ קנה את זה ביאוש ושינויו מעשה ושלא בסיווע המצווה. ומוסיף מրן: ויש מי שאומר [וזהו דעת הא"ח], שגוזל וגנווב פסול לגוזל כל שבעה, ולאחרים כשר בשאר ימים ופסול ביום הראשון. ובשנ"ב ס"ק ז' כתוב, שМОוכחה שדעת מרן השו"ע להחמיר לגוזל כל שבעה כיון שזה מצוה הבאה בעבירה, ואין נ"מ בין לפני או אחרי יאוש, אולם לגבי אחרים אין בעיה של מצוה הבאה בעבירה כיון שלא הם גゾחו, אלא שחרר דין לכם, ולכן אם קנו ביאוש ושינויו מעשה או שינוי רשות אין חסרון של לכם, ואם לא היה שינוי, אין זה נקרא לכם ופסול ביום ראשון.

אולם בסעיף ה' שם כתוב מրן את לשון הרמב"ם, שגוזל כשר בשאר ימים, ומשמע שאף לגוזל כשר בשאר ימים וכדעת הרמב"ם. וכותב הרב מגן אברהם, שא"נ לכתהילה דעת השו"ע לאסור לגוזל כל שבעה, אולם כדיעבד הסכים לדעת הרמב"ם להתריר בשאר ימים. ובביה"ל כתוב בשם הרב מטה יהודה שדעת מרן לאסור כל שבעה וככלשונו בסעיף א', אלא שבסעיף ה' הביא את דעת הרמב"ם, ובשיגורת הלשון הביא גם עניין הגוזל, אולם לדעת מרן גופיה יש לאסור. והרב א"ר כתוב [הב"ד במשנ"ב ס"ק ח], שבאחרים יש לסמוך להקל בשאר ימים כיון שאף לגוזל יש מי שמתיר בשאר ימים. אלא שהרב מג"א כתוב להלכה שאין לסמוך ע"ז כלל, ואף לאחרים יש להחמיר וגוזל כל שבעה וסיים והכי נהוג.

וא"כ למסקנת ההלכה לדעת הרמב"ם והר"ץ גיאות ובעל העיתור ורבינו יונה, גזול כשר בשאר ימים אפילו לגزلן עצמו. ולදעת הרא"ש והטור וכ"פ הרמ"א גזול פסול כל שבעה ואפילו לאחרים. ולදעת מրן השולחן ערוך, לאחרים כשר בשאר ימים, ולגزلן עצמו לכתילה פסול כל שבעה ובדייעבד כשר בשאר ימים.

אלא שלענין ברכה לכולי עלמא אין לברך על אתרוג הגזול משום "בוצע ברך ניאץ ה". וכן פסק מրן בש"ע שם בסע' א. ואף אם קנהו ביושש שניי רשות שאין חסרונו של לכם, עדין אסור לברך עליו, וכ"ז אף לדעת הרמב"ם. וכן כתוב המשנ"ב בסוס"ק ח ובס"ק לא. וכן כתוב הרב כפ' החאים [סופר, באות טז], שאף לאחר יושש ושינוי רשות אין לברך על מצוה זו, אולם הוסיף כתוב שאם יש רק ספק גזול בכה"ג אפשר להקל ולברך עליו.

ומכ"ז נפק"מ לניד"ד, שאחרי שהכרענו שאם לא הוציא את המעדן וננתנו ללי עובר על איסור גזל, א"כ האתרוג או חלקו גזל, וא"כ לדעת הרא"ש וסיעיטה פסול כל שבעה, ולදעת הרמב"ם כשר בשאר הימים אפילו לגzon עצמו, ולදעת מրן השו"ע ש להחמיר לגزلן כל שבעה לכתילה, ולאחרים כשר בשאר הימים, אולם בכל אופן אין לברך ע"ז משום בוצע ברך ניאץ ה'.

וא"כ hic נקנה אדם אתרוג שהוא TABLE, ולקח עמו אתרוגים אחרים מעשר, ועיישר את האתרוג וקבע את מקום המעשר ראשון באתרוג שאותו הוא נוטל לברכה, א"כ הוא הגזול עצמו, ואף אם נאמר שיש כאן יOSH [שמסתבר שאחרי שלצערינו הרבה אינם נתונים ללי, הרי שבט הלוי מתיאשים ממנו, ומהני יOSH השבט, כמו שראינו בהאי סוגיא של מכיריו לוויה, בגם' בגיטין דף ל ע"א וברש"י שם. ועי' מה שכתבתី זהה בש"ת חילقت השדה חלק שני סוס' לו ובס"י לח]. מ"מ הרי יושם בלבד לא קני, ואין כאן שינוי רשות, כיון שלפנינו הגזילה ואחריה זה היה עדין ברשותו. ולכן אמן לדעת הרמב"ם בשאר ימים זה יהיה כשר, אך לדעת הרא"ש וכ"פ הרמ"א זה יהיה פסול כל שבעה, וכן לדעת מרן השולחן ערוך לכתילה זה פסול כל שבעה לגزلן עצמו. ומכל מקום לכ"ע לא יברך עליו כיון שיש כאן ודאי גזול ובוצע ברך ניאץ ה'.

אלא שמי שנקנה מסוחר את האתרוג כשהוא כבר מעושר, הרי יש כאן יושש ושינוי רשות, שכן הגזול הוא הסוחר ש夷ישר והשאריר את המעשר בראשותו, והקונה ברגע שנקנה את האתרוג עשה שינוי רשות, א"כ בכ"ג כשר האתרוג גם ביום הראשון, כיון שאין אפילו חסרונו של "לכם". אלא שלענין ברכה יש להסתפק, ולענ"ד העיקר להלכה שיכול גם לברך, וזאת משום שלקונה אין כאן אלא ספק גזל, כיון שהרי דוב האתרוגים אינם של מעשור ואשון, וכאשר הביאם לביתה כבר אינו יודע אם זה מאותו מקום שם קבוע הסוחר את המעשר ללי, ואין כאן אלא חשש גזל, ובבחש

גוזל שהיה כבר יאוש ושינויו רשות דאיינו לעיל בדברי הכה"ח שאפשר לברך וא"כ ה"ה בנייד"ד.

אלא שאות כל האמור כתבתי להפץ צדי זכות על המקילים, אולם עם ישראל קדושים ומחפשים אתורוג מהודר ללא כל חשש, עד שמחמיירים בכל מראה אפילו שהוא כשר מעיקר הדין, א"כ ק"ו שלא יכנסו בחששות של איסור גזילה מהתורה, וחובה קדוצה על הרבנים שומרין משמרת הכספיות להפריש ולהוציא את המעשר ראשון מכל האתרוגים ולקיים מצוות נתינה ללווי. ואמנם מי שכבר קנה אתורוג מעושר ואני יודע אם הקפידו להוציא את המעשר ללווי, וכן אם כבר עישר את האתרוג והותיר את המעשר בתוך האתרוג, בכח"ג העצה שיש ליעץ לו, שיקנה ללווי את כל האתרוג, ויחזור ויקנה ממנו, ובזה יצא מכל חשש. ואותם שמנוויים ב"בית המעשר" וערכו הסכם עם הלוי מראש בחזזה הלואה על כל פירות המעשר ראשון שהיה ברשותם, ג"כ אינם חייבים להוציא את המעשר מכל הפירות, כיון שע"פ ההסכם הם הקנו את כל המעשר ללווי, אך הם מותירים את הפירות ברשותם כפרעון הכספי שהם הלווי ללווי, ואין כאן לא גוזל ולא חסרונו של "לכם".

העליה מכל האמור:

- א. אתרוג שהוא טבל, לדעת הר"ן הוא פסול רק ביום הראשון משום החסרונו של "לכם". לדעת הרמב"ן הוא כשר אף ביום הראשון [ויש מי שכתב שהיינו דוקא בדייבך אבל לכתהילה גם דעת הרמב"ן להחמיר]. לדעת הרמב"ם הוא פסול כל שבעה, משומ שaino "פר" כיון שאין בו היתר אכילה, וכן ס"ל בדעת הרמב"ם הרב מרכיבת המשנה והרב כתר המלך. אולם דעת רבינו המב"ט שהרמב"ם לא פסל כי אם ביום ראשון אוולם בשאר ימים כשר.
- ב. אתרוג שקבע את המעשר ראשון בתוכו ולא הפרישו וננתנו ללווי כתה, הרי שלגעת רוב כל הפסיקים הוא עובר על איסור גוזל וכ"פ מラン השו"ע, וא"כ האתרוג שבידו גוזל הוא [חו"ץ מדעת החזו"א שאין ללויים חזקה כיום יכול המפריש לומר הממע"ה ואין כאן גוזל, אלא חסרונו של "לכם" ואני פסול כי אם ביום הראשון.
- ג. לדעת הרמב"ם אתרוג גוזל כשר בשאר ימים אף לגוזל וה"ה בנייד"ד. לדעת הרא"ש והטור וכ"פ הרמ"א, גוזל פסול כל שבעה גם לאחרים.¹

¹ **הערות העורך:**

יליה"ע בזה, דנה בהפריש ולא נתן יש חלק גוזל וחלק שהוא שלו מעורבין, וכיון דברובנן יש ברייה, ובשאר ימות החג יוצאן אף בחצי אתרוג, א"כ ודאי יוצא באתרוג כזה שמעורב בו טבל, דלא גרע מהצי אתרוג. ודוק.

ולදעת מرن השו"ע לאחרים כשר בשאר ימים, ולגゾן יש לכתהילה לאסור גם בשאר ימים. אולם לכ"ע אין לבך על אתרוג זה.

ד. אם קנה אתרוג טבל ולאחר שינוי רשות הפריש את המעשר והשאירו באתרוג, הרי שהוא נחשב כגゾן עצמו ואסור לו לכתהילה כל שבעה, ובודאי שאין לבך עליו. ואם קנה את האתרוג לאחר שעושר כבר, יש כאן יוש השבט ושינוי רשות, ומותר גם ביום הראשון ואין כאן אף חסרון של "לכם". וכיון שאין כאן אלא ספק גזל [שם המער' לא באתרוג שלו], יכול אף לבך עליו.

ה. אלא שכל האמור הוא בדייבד, אך ודאי עם ישראל קדושים שמהדרים במצבות לא ינהגו כך, ויפרישו את המעשר ראשון באתרוג אחר ויתנו לנו לליי כדת וכדין.

ו. אם כבר עישר את האתרוג שלו והשאיר בו את המעשר ראשון לליי, יכול להקנות לליי את האתרוג, ויחזר ויקנה ממנו את האתרוג בחזרה, ובזה יצא מכל חשש.

ז. המנויים על "בית המעשר" מטעם המכון למצאות התלויות בארץ, וערכו הסכם הלוואה עם הלוי, יצאו בזה מכל חשש כיון שהלווי קנה את שלו ושוב לקחו את זה ממנו בתורת פרעון הלוואה.

זוזו תגבות:

- א. כ"ז יש לומר hicca שקבע את המער' בחלק מן האתרוג, אולם כאשר קבע מקום בצד צפונו ויש שם כמה אתרוגים שכולם שם מעשר ראשון עליהם, ליתא לטענה האמרה.
- ב. גם אם טענת העורף נכונה ואמיתית, עדין לענ"ד אין לבך ע"ז שהרי גם hicca שכולם מודים שיכול ליטול את האתרוג כגון ביאוש ושינוי רשות, מ"מ ס"ל שאין לבך ע"ז משום בוצע וכו', וא"כ ה"הanca כיון שחלק בא לידיו בגזילה אינו יכול לבך.

ש.ג.ר.

הרה"ג רבי יצחק רצחבי שליט"א

מחבר שו"ת עולת יצחק

ערלה בעז שלא עשה פירות בשנות הערלה²

הדבר פשוט כי גם אם לא הניב העץ פירות בשנותיו הראשונות, אין מונימ שallow שני ערלה מאז שהתחילה להניב, אלא מאז שנטעוהו, עיין בגם' ראש השנה (דף ט, ב), ורמב"ם (פרק ט' מעשר שני הל"ד), וש"ע י"ד (סימן רצ"ד סעיף א'). וזאת בין אם דרכו להניב ומושום אייזה קלקל שאירע בו לא הניב, בין אם דרכו שלא להניב אלא אחריו כמה שנים, כדמות מදלא מצינו שום חילוק בזה בש"ס ובפוסקים. אעפ"י שמצד הסברא היה מקום לדון, כיון שעדיין לא הוציא העץ לפועל את כוחו האצורי בתוכו, דהיינו בפירות.

ולא עוד אלא דבחדיא מתבאר כן באגב דברי מrown בשלחן ערוך י"ד (סימן רצ"ד סעיף יז) דאפילו כרמים שידועו ודאי שיש בהם ערלה, יש להתרירין הנעשה מכרכמי הגויים, משום דקודם שייעברו עליהם שני ערלה אינם עושים פירות. יע"ש. הרי פשוט עכ"פ לגבי אותם שדרכם שלא להניב. וכן מוכח מטעמי המצווה שתכתבו הרמב"ם במ"נ (חלק ג', פרק ל"ז), והרמב"ן ורבינו בחיי בפירושיהם על הפסוק (ויקרא י"ט, כ"ג) וערלתם ערלתו את פריון. והזיכרו בכלל דבריהם שרוב האילנות טבעם שלא להוציא פרי עד השנה הרביעית מנטייעתם. יע"ב. וכמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת קדושים, על פסוק ובסנה הרביעית וגוי' ד"ה ואפשר. וברור מדבריהם שהבינו דליך חילוק. וזאת בין אם דרכו להניב אלא שימוש מה לא הניב, בין אם דרכו שלא להניב.

ובחדיא איתא במושב זקנים לרבותינו בעלי התוספות בפרשת קדושים בשם הר"מ, מי שנטע אילן ואין עושה פירות כל ג' שנים, בטלה ממנו גזירת ערלה ונטע רביעי. ע"ב. ומה שכתב שפטור גם מנטע רביעי, חידוש הוא, וכבר דין בדבריו בדרכ אמונה על הרמב"ם פרק י' מעשר שני (סוף הל"ב דף ט"א ד"ה שכל שאין), שהוא דלא כחזון איש ערלה (סימן ס' סק"ט). אך שנחשב כאילו נהג בו ערלה באותן שנים מוסכם בפשיטות גם להחזו"א שם. [ושמא ט"ס נפלה במושב זקנים, וצ"ל כל ד' שנים]. וכן

² הדברים נשלו למכון לאור דברי י"ר המכון הרש"ז ריווח שליט"א, בחוברת 42 עמ' 18 הלכה ב', שכבר הוכיה שם שאין מנין שנות הערלה תלוי בפירות. ע"ש.

כתב בהדייא בערוך השלחן (סימן רצ"ו סעיף ו') אגב הילוכו, בזה"ל: דהא אפילו לא גדלו כלל בתוק ג' שנים, וזהו דרך פירות הגסים, מ"מ אחרי הג' שנים מותרים. ע"ב. וכבר הבאתי דבריו וביארכטים בס"ד, בעניין יצחק על שלחן ערוך המקוצר י"ד הלכות ערלה סימן קע"ב אות י' דף שכ"ז ד"ה זהה.

ולא הזכרתי לכל זה, לו לא שמצאת עתה בגלيون הרמב"ם כת"י הלכות מאכ"א, שנכתב זה מקרוב לפני כמאה שנה, בזה"ל, שאלה: מה תאמר באילן שישב שנים ולא הביא פרי כלל, ולאחר כמה שנים הביא פרי, מה יהיה בפרי הראשון, אם הוא נקרא ערלה או לאו. תשובה: הפרי שעשה בראשונה אסור, שעדין הוא הראשון, שהרי אמרה תורה (שם) וערلتם ערלו את פריו, ולא ישיבתו. שאין נקרא ערלה אלא בפרי, והוא לא עשה פרי, אלא הרי זה תחילת פריו, וזה ודאי ערלה. ע"ב. ולא ידעת מי הם בעלי הדברים, שנראה לפום רהטא שאין להם על מה שיסמכו כלל.

והגם דלא כוארה שפיר דיק, מדנקט קרא את פריו. מסתברא דליך למילך מיניה. שאין שום אדם יכול לדרש מעצמו לו לא דברי ר"ל, והם דרשו מזה שבא למעט מדיין ערלה את העלים והלולבים וכי גפנים וכו', כדתנן בערלה (פ"א מ"ז) ובתורת כהנים. ואולי סבירה לי לחכם בעל התשובה, דמכל מקום מגופא פשוטא דקרה ילייפנים הци, והדרשה תידרש³.

³ מה שדרשו את פריו למעט עליין כו', איןו משומש שאין פשוט הכתוב אומר שחייב פרי בפועל, שהרי כתוב "פרי", פרי של העץ הזה גופיה. רק מDUCTיב פרי ולא עץ, לפי' דוקא פרי ולא עליין כו'. אלא שם"ש הה"כ שליט"א דוחו פשוט הכתוב, לדעתינו איינו, אלא בפשותו "את פריו" משמע אם יש לו פרי, ולא שבהכרה צריך להיות פרי, ולכן אומר "את פריו" ולא "פרי" סתם. ודוק. העורך.

הרה"ג רבי אליהו לוי שליט"א
ראש בה"מ לדין נסائم יד הרב נסים
ור"מ כניסה יצחקאל ומנוחת אליהו

חיזב תרז"ט בעציים שונים

שאלה: מה דין תרומות ומעשרות בעץ של חרס. ומה דין תרומות ומעשרות בעץ של עץ. ומה דין תרומות ומעשרות באדניות פלسطיניות.

תשובה: איתה במשנה חלה (פ"ב מ"ב). עפר חוותה לאرض שבא בספינה לארץ חייבת מעשרות ושביעית, אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת. ע"כ. וכותב הרמב"ם הלכות תרומות (פ"א ה"ג): עפר חוותה לאرض שבא בספינה לארץ, בזמן שהספינה גוששת לארץ, הרי הצומח בה חייב בתרומות ומעשרות ושביעית, כצומח בא"י עצמה. ע"כ.

וכותב שם הרדב"ז: משנה פרק ב' דחלה מ"ב, עפר חוותה לאرض, חייבת מעשרות ושביעית, אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת. ובינו מפרש דרבי יהודה לפרש דברי חכמים קאתי ולא לחלוק, כן כתוב בפירוש המשנה, והכא נמי פסק, מדכתב למילתיה דרבנן יהודה. וקשה דפ"ק דגיטין אייכא כמה אמראי דס"ל דפליגי. ויל' דהני אמראי סבירה ליה כרמי בר חמא, דעתך ליה בפרק זה בורר דאפיקו "אימתי" בא לחלוק. אבל אנן לא קיימת לנו היכי, אלא כרבי יהושע בן לוי ורבנן, דס"ל "אימתי" דרבנן יהודה לפרש בא, כדאיתא בפרק חולון, ולפי זה לא קיימת לנו כרבי זירא אמר עצץ נקוב לנו למחוקת רב יהודה ורבנן, אלא בין רבנן לבין רבנן מודו. וא"כ קשה על רבינו למה לא כתוב דאיירי בספינה נקובה או בשל חרס, כפירוש רש"י ז"ל. ויל' דבשלמא בעץ יש לחלק בין נקוב לשאינו נקוב, אבל ספינה לא משכחת לה, שהרי נכנסין המים דרך הנקב. וכי תימא דסתום הנקב בנסיבות ועפר, אין הנסיבות מעכbin את המים. וכי תימא כיון שהוא של עץ ואין בה נקב הארץ יונק מן הקrukע, לא קשיא, ואוירא כמו דמנח דמי, ועל ידי האויר גדול, כיון הספינה רוחיא טובא. ותו דספינת עץ מלחלא מן הקrukע כיון שהיא גוששת. וזה שסתום רבינו דסתום ספינה של עץ בלבד. ע"כ.

תמצית דברי הרדב"ז: דסתום ספינה של עץ גוששת בארץ ויונקת מהקרקע. וכן אויר א"י מסיע לזרעה, וחיזב במעשר ושביעית. נראה מדברי הרדב"ז דתורתו בעינו, ספינה גוששת ויונקת מהקרקע, וגם האויר מסיע לזרעה, מה שאין כן בספינה של

חרס. והוא מחלוקת רשי' ותוספות בגיטין (דף ח, ב), וכותב רשי' שם בד"ה עפר חור"ל, זרעו בספינה וצמחה, והספינה של חרס היא, ואינה צריכה לנקב אם הייתה מונחת בקרקע. והתוספות שם בד"ה עציע נקוב פירושו, דהספינה היא של עץ, ואינה צריכה לנקב. התוספות השוו עציע לספינה, ודחו את פירוש רשי'. ע"ש. ושיטת הרא"ש (הלכות ערלה סימן ג'), ומביאו ב"י יו"ד (סימן רצ"ד סכ"ו), בשיטת רשי', דספינה של חרס לא בעי נקבה.

אולם המשנה למלך (הלכות בכורים פ"ב ה"ט) כתוב: ודע דסבירת רבינו לא נתבארה בפירוש כמאן ס"ל, אך הנראה עצמו הוא, לדברינו ס"ל כסברת ר"ת, דשל חרס בעי נקבה, ושל עץ לא בעי. וס"ל ג"כ DSTם עציע המוזכר בכל מקום הוא של חרס, וכן שהכrichtו התוספות [גיטין צ, ב ד"ה עפר חור"ל] מכמה מקומות, וס"ל סתם ספינה היא של עץ, וכמבוואר. ובזה יתישרו כל דברי רבינו. והנה בפ"א הל"ג מהלכות תרומות, כתוב DSTם, דספינה גוששת דין הארץ, ולא הצריך שם ניקבה ובפרק ה' הט"ו, גבי עציע, הצריך שייהי נקוב, והטעם הוא, DSTם ספינה היא של עץ, ושל עץ לא בעי ניקבה. אבל גבי עציע שהוא של חרס, הצריך ניקבה. ובפרק יו"ד מהלכות מעשר שני ה"ח, כתוב הנוטע בעציע שאינו נקוב חייב, ואילו בדיון ה' גבי ספינה לא כתוב ע"פ שאינה נקובה. והטעם הוא, כמו שתכתבנו, דבעציע שהוא של חרס בבעלמא בעי נקוב, הוצרך למדנו דاعפ"י שאינו נקוב דין נקוב, אבל ספינה שהיא של עץ, בעלמא נמי לא בעי נקוב. ע"כ.

נראה דהרדב"ז ספינה של עץ לא בעי ניקבה, וחיב בתרומה ומעשר מדאוריתא, וספינה של חרס שאינה נקובה, חייב בתרומה ומעשר מדרבנן. ועציע כותב הרדב"ז שיש לחלק בו בין נקוב לשאינו נקוב. ולא כתוב הרדב"ז שיש לחלק בין עציע של חרס לעציע של עץ. משמע מדבריו, שעציע שאינו נקוב אין נקוב. ובין עציע של חרס ובין עציע של עץ, על כל פנים יהיה חייב בתרומה ומעשר מדרבנן. אולם לדברי המשנה למלך DSTם עציע הוא של חרס, ואינו חייב באינו נקוב. אבל עציע של עץ, אפילו אינו נקוב חייב מדאוריתא.

ורבינו עובדיה בחלה (פ"ב ה"ב) כתוב, חייבת במעשרות, אם זרע וצמחו הזרעים בעפר שבתווך הספינה, וע"פ שמעפר חור"ל הוא, הויל והיא נקובה, הזרע יונק מלחות עפירה של א"י. ולפי דבריו אם הספינה אינה נקובה, בין ספינה של עץ ובין ספינה של חרס, פטורה מעשרות ומשביעית. אולם במשניות ערלה (פ"א מ"ב) כתוב, דבספינה של חרס איירוי, אבל של עץ בעי ניקבה. וואה משנה למלך הלכות בכורים (פ"ב ה"ט ריש ד"ה ודע), שעמד על זה, וכותב והנראה מدعתו הוא DSTל כמו שתכתבנו לעיל

בדעת הרא"ש, דלגי זרים אין חילוק בין של עץ ושל חרס, ולעומם בעין שיהיה נקוב, אך לגבי אילנות יש חילוק, בשל חרס לא בעי נקוב, ובשל עץ בעי נקוב. וכן כתוב שם הרב בעל תוס' יו"ט. יע"ש. ואין שם משנה ראשונה שכתוב על זה בארכיות, ובסוף דבריו כתוב, אלא שرأיתי להרב משנה למלך פ"ב מהלכות ביכורים שדעתו לחלק, דברין דחתם לא בעי גושת, ולמד מהירושלמי דה"ה בכל חרס לא בעי נקיoba לעניין אילן. יע"ש שהאריך. ולא ירדתי לסוף דעתו, מה טעם לחלק בין אילן לזרעים לעניין גושת. יע"ש. ואם נשווה ספינה לעץ, להרמב"ם עציין של עץ שאינו נקוב יונק מהקרקע, ועצץ של חרס שאינו נקוב אינו יונק מהקרקע. ולרבינו עובדייה אין הבדל בין עצץ של עץ לעצץ של חרס שאינו נקוב, שאינו יונק מהקרקע.

אבל הנראה לעניות דעתך, דלהרמב"ז דוקא בספינה יש לחלק בין של חרס ושל עץ, אבל לא לגבי עצץ, וכן כתוב הרמב"ז הלכות מעש"ש (פ"י ה"ח): ורבינו לא חילק בין של חרס ושל עץ. ומפורש הוא בדברי הגרא"א בירור דעתה (סימן רצ"ד סכ"ז), דאיין חלק בעץ בין של חרס ושל עץ.

וראה משנה למלך הלכות (ביבורים פ"ב ה"ט דף ס"ד) בתקhnית העמוד השני, שכתוב: כלל העולה ממה שכתבנו, שיש בה ארבע שיטות, האחד הוא סברת רשי' דשל עץ בעי נקייה ושל חרס לא בעי נקייה. והשני היא סברת התוספות בפ"ק דגיטין והרשב"א שם, דשל חרס בעי נקייה, ושל עץ לא בעי נקייה. והשלישי היא סברת התוספות במנחות, דשל חרס בעי נקייה ושל עץ לא מהני נקייה. והרביעי היא סברת הראב"ד, דחרס ועץ כולם שוים בדיינים, ובעו נקייה. ומן צ"ל בטור חו"מ סימן ס"ב, לא הביא כי אם שני חלוקות. יע"ש. יע"ב.

[ההמשך יבוא בגלגולן הבא בס"ז]

הרבי דוד אביגדור / העורך

בעיות בזיהוי התכלת

[המשך מהගליון הקודם]

כל זה כתבנו לצד בשיטה הנ"ל, שיש בה מן החידוש. ברם דומה שיש עליה קשיות לא מבוטלות. ח"ל מדגשים כר"כ פעמים שתכלת הוא מחלzon, ולא מחלזונות. ולשון הגם' במנחות (ריש דף מד) "חלזון זהה", מורה על מין אחד מיוחד. ובודאי היה ידוע להם שיש כמה סוגים, וככתבו את הסימנים המבדילים ביניהם. [ע"ע להלן]. הרמב"ן בשמות (ל,לד) מבירר מהם סממני הקטורת, ובתווך דבריו כותב שהסיבה שהשם מן "אהלות" מוזכר בלשון רבים, הוא "מןני שהוא שני מינים המתוק והמר". כלומר ב' מיניהם הם שמות "אהלה", וככלום בלשון "אהלות". א"כ גם חלזון לתכלת אם איתא שם ב' מיניהם, הי"ל לח"ל ולרמב"ם - אם לא לפרש - לכל הפחות לכטוב "חלזונות". וסתמיותם כפירושים, דליתא. ווז'ב. ונראה שהנכון הוא כמו שטוביים יתר העוסקים בדבר, שחלזון אחד הוא הדורש לתכלת ולא יותר. ומה שכותב פלוני שצובעים באדום ובכחול, הוא עוני אחר למורי. ולהלן נשוב לזה קצר ולישב דברי הרמב"ם.

ד. מהיכן לוזחים חלזון לתכלת

בגמ' בשבת הנ"ל מבואר שנבוזראן רב טבחים השאיר ציידי חלזון "מצור ועד חיפה". ויש לשאול בזה מדוע השאים דזוקא שם. הרי מלכות בבל משלה בכל העולם, ויש חלזונות בכל ערי החוף בכל מקום. ומדובר זה נמצאו דזוקא באיזור זה של צור וחיפה הרים של כונכיות חלזון?

תשובה لهذا נמצאת בדבריהם של כמה מחכמי אר"ה שיכתבו בעניין התכלת:

אריסטו, מובא בספר לולאות תכלת (עמ' 263) כותב: "הפרופורא הנמצאים בסיגנון ולקטונו – גדולים. שבאיורופוס ובחופי קאריא – קטנים. אלו שבנמלים הם גדולים וgrossim. וברובם אלו הפרה [כלומר כס הצבע] הוא כהה. אם כי יש שבהם הוא אדום וקטן. כי' ובדרך כלל אלו שבאורני הצפון – כהים. ושבאזור הדרום – אדומים".

דברים מפורטים יותר כותב ויטרוביוס, מובא בספר לולאות תכלת (עמ' 265): "הפרופור אין גווניו זהים בכל מקומות המצאו, כי אם משתנה בהשפעת מסלול מהלכה של השימוש. זה המצוי בפונטוס וגואל – הוא שחור, משומש שאיזורים אלו קרובים יותר לצפון. כאשר מתקדים לאזור שבין הצפון והמערב מוצאים אותו כחול. בין המזרח והמערב מצוי הצבע הסגול. זה המצוי בארכזות הדרומיות הוא אדום בתכונתו, כמו בא רודוס וביתר הסמכים יותר למהלכה של השימוש".

חכם נוסף בשם סטראבו, [שם עמ' 266] כותב: "הפרופורא הצורי הוכיח עצמו הדבר וכי יפה".

מדוברים אלו, כמו מעוד פרטיהם המובאים שם, ניתן ללמד הרבה על הצלביה, אופן יציעות החלזון והוצאה דמו, ועוד. [וברוק שמסר עולמו לשומרים]. ולענינו, מכיוון שמדובר בחלוון רגיש ובעל גוונים מיוחדים ועדינים, השפעת המקום משנה את צבעו בצורות קצוניות מאוד בין אדם לסגול ועד שחור. דבר זה הגוני מאד, וקיים בטבע הבריאה, כמו השפעת האיזור על עור האדם לפי מקום ממנו בא - מהכוshi ועד הלוקן. ולא יעלה על הדעת שלוכלים נקראו "תכלת" רק מסוימים שנעשים מאותו חלוון. בשם שאמנים הכוshi נקרא אדם כמו הלוקן, אבל צבעו שונה בקצוניות. זה פשוט.

[ויתירה מזו בדקתי צמר צבוע בחלוון, ובאזור היום נראה הצבע בהיר וזוהר בתכלת השמים, אבל כשמחשיך היום, או במקומות שאין קרני השמש מגיעים ישירות, הצבע נראה כהה הרבה יותר. והוא דבר מפלא, גדול כוחו של צבע מיוחד במינו זה. ויתכן שכן אמרו חז"ל שיש לפצוע את החלזון ולהוציאו את דמו בעודו חי, "כי היכי דילצלאל צבעיה". כי רק כך מתאפשר צבע חי, שמשפיע אח"כ גם על הצמר בצורה זו. ודומני שטרם נמצא מי מחוקרי התכלת שנותן עליה עת הדעת].

ומעתה, מהיכן לוקחים חלוון לתכלת? נכון שידוע לנו בבירור שהחלזון הוא "ארגמון כהה קווצים". אבל כיוום מטעמי נוחיות וכו', מייבאים חלוונות לתכלת מאיטליה. ופשוט שכשם שאינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון [ספרדי דברים לט], אפילו שקרובים זה לזה, כך וכל שכן שאינו דומה צבע חלוון העולה באיטליה לצבע העולה בין צור לחיפה. ואם היה זה רק עניין של יופי [כמו שימושם בדברי סטראבו] ניחא, אבל הרוי מדובר על צבעים שונים – כאמור מנוטה לאדם עד שחור וסגול. א"כ אמנים מהחלזון האיטלקי ללא ספק יש לנו צבע חלוון, אבל האם יש לנו צבע תכלת שאמרה תורה?

זאת ועוד, גם בצבע המתkeletal מהחלזון המיבור, אין אחדות כלל, ראוי פתילים כהים מאוד ובhairים מאוד, לטענתם מכיוון שהוא צבע תכלת ודאי יש קצוטות, ואי אפשר לקבל צבע אחד, ולא מסתבר שבימי חז"ל היה צבע אחד ומדויק יותר. ולכן הכל כשר. ולענויות דעתך לאור האמור נראה שהדברים אינם מספיקים. ויש לקבוע גבולות בזה, לא לפי מראות העין, אלא לפי מהות החלזון עצמו. וכן לפי המקום ממנו נלקח.

וראייתי בספר לולאות תכלת לאחר שדן בדיות הרמב"ם כו' וככתב שיש לנו ב' שיטות בזה, לרשי"י הוא יroke [מה שלען"ד אינו, כנ"ל] ולרמב"ם כחול בהיר, כתוב (בעמ' 743): "הנה מדברי הרמב"ם הל' ציצית (פ"ב ה"ה) שכתב 'כיצד בודקים כו' אם כהה ממה שהייתה פסולה ואם הוסיף עינה והושחרה ממה שהייתה כשרה'. مما שפסק שבעם השניה צריך להשhir ממה שהיא כו' יוצא כי אע"פ שכחתה עינו מ"מ כשרה" כו'. והביא דברי הרדב"ז שכתב שיש ב' גוונים כו'. ע"ש. ראייה זו עמי הייתה ושלחתיה, משועם שלדעתי אין ללמד ממנה דבר, בדיקה זו نوعה לדעת אם יש כאן זיווף [קלא-אלין] או תכלת, אבל לא מבואר בשום מקום שאחר הבדיקה יש הקשר גם

לאותו הפתיל עצמו שנבדק והשחיר צבעו. ובפשותו, לאחר שלקחו ובדקו פtile אחד, יש הכשר לשאר הפתילים הנצבעים שעמו, אבל אותו הפתיל שהשחיר מסתבר שבאמת פסול הוא, כיון שהוא איננו צבע תכלת.

ומכיוון שמדובר ברכ"ל שתכלת היה בחלוקת של זבולון, שהוא בין צור לחיפה, וمبואר בספר היל' ובמגילה ר' ע"א, שהקב"ה הבטיח לו זאת כחלק מנהלו - שמננו יבואו לknות תכלת. אך צריך לקחת חלazon דוקא מאיזור זה. ואכן כך היה ברצון ה', כי לא בלבד שהחלzon שבעיר הוא היפה ביותר כמו טרוביוס היל', גם כי מאזורי שאר ארץות לא נתקבל הצבע המדויק, שכן מבוואר בדברי אריסטו וטרוביוס היל', שבאזורים הצפוניים הצבע נוטה לשחורה, והרי איטליה היא מהאזורים שבערי חוף הים התיכון, וכבר בא רודוס, שיחסית לאטליה נמצא בדרך, שם כבר יש צבע אדום, וחופי חיפה וצור הם נכללים כנראה במה שמנגידר וטרוביוס בין המזרחה והמערב, שם לדבריו הצבע סגול. [ומה שכותב אריסטו שהאדום נמצא בדרך כוונתו לדרום יון כנראה – והוא מזכיר לאיזור רודוס].

ולפי"ז מבוואר מודיע היה החלzon יקר המציגות, עד שעולה אחת לשבעים או לשבע שנים, וכבר כתבנו בהזה לעיל סוף אות ב', שאמןם כאן בארץ ישראל היה חסר החלזונות, כיון שכאן היה מצוי התכלת הטוב ביותר, ולכן דוקא כאן צדו ללא הרף עד שנכח חלzon כליל, והגיע למצב שעולה בתקילה בתקופת התנאים (ביבריאתא דציצית) - אחת לשבע שנים, ומאותר יותר בימי האמוראים כבר נכח כליל, ונראה רק למןמים מופלגים - א' לשבעים שנה. [ואין כאן גרסאות שונות, אלא מציאות שונה במשך הזמן]. והבאנו שחלק מהדברים בהזה כבר כתוב בספר לולאות תכלת בשם חל"א. והוא דבר נאה ומתΚבל. ולכאורה עדין קשה הרי ישבו ישראל בימי הבית השני ואחריו בין ואיטליהCIDOU, ושם הרי נמצא גם חלzon לרוב, כמו ש לעיל מיהזקל (כז,ז), ולמה לא לקחו משם. ומסתבר שאכן ניסו חז"ל לקחת משם, אבל ראו שאינו צבע התכלת הדorous, ולכן לא קבלו. ודרשו לקחת דוקא חלzon מחילוק של זבולון, הגם שלא היה בנמצא אלא א' לשבעים שנה והיו דמי יקרים. דבר זה מבאר היטב את מה שאמרו חז"ל במדרש שהתכלת "נגנץ", והוא מה שבימינו נקרא "נכחד". [ויתכן מאוד שזו א' הסיבות לגנטז התכלת הסופית, כי המלכות גורה עליו בעקבות החסرون].

ומכיוון שאין שפסקה תעשיית צבע מהחלzon חזר החלzon להיות מצוי בחופי ארץ ישראל לרוב. וכבר כתבנו שלא מסתבר כלל שם"ש הגם' שהחלzon עולה א' לשבעים שנה, הוא סימן בסוג החלzon, כי אינו חי שבעים שנה, אלא כSSH שבע שנים, כמו שחייב אויה היל'. והרמב"ם ושאר דאשונים לא הזיכרו תנאי זה. ובגמ' בשבת (עד א) מבוואר שהחלzon לתכלת היה ניצוד מהים. אלא בפשותו הוא הוראה על מציאות

שהייתה קיימת בזמן – שהתכלת נכח. סיבה ומציאות קיימת ללא ספק, [בחרמו אין ביום גם אריה אחד, ואולי נמר או שניים. ושהש"ר נאמר שהחרמון הוא - מעוננות אריות והררי נמרים]. ואדרבא כותב הרמב"ם "ובים המלח הוא מצוי". הפק מ"ש רץ' של שביעיםrama נמצא אלא א' לשבעים שנה. וראו חז"ל צורך לכתוב דבר זה, שעה לא' השבעים שנהכו', משום שלדעתם יש לצבוע דזוקא באותו החלzon העולה - כלומר, המצוי - בחלקו של זבולון למרות החסרון הגadol.

זהו ההבדל בין ישראל לעמים, הפופורה - بغداد המלכות, שעלה שמו נקרא גם החלzon פופורה, לדידיו אין הבדל בין כחול לתכלת, ולכן כל עניינים היה ביפה ביתר. אבל לדין לא דרוש היופי, אלא קיום מצות הקב"ה ב"פטיל תכלת". חז"ל קבעו שאנו כשר אלא מהחלzon, ושיהיה בחלקו של זבולון, כאמור. לכן דזוקא מכאן צריך לקחת החלzon ולא מאייטליה. תהיה הסיבה אשר תהיה. ברור שאם חז"ל עמדו על זה, אף שעלה בדים יקרים, כאמור, גם אנו צריכים ללקט בעקבותיהם, אם רצונינו להסביר את האבידה היקרה זו.

כאמור כותב אותו חכם נקרי שהצבע העולה בין מזרח למערב הוא סגול, לא נתוצה אתו אם צבע התכלת הוא סגול או לא, נצדח החלzon בחופים שבין צור וחיפה ונבדוק. ואננס כבר צדו ובדקו. אבל נראה שטרם בדקו פרט זה.

ומעניינים מאוד דבריו של ד"ר ישראל זיידמן נ"י, שהעיר את אconi על מחקר שעשה פרוי' אלסנר ז"ל מה חיפה, אסף מספר חלוונות, ומכל חלוון צבע פטיל צמר אחד, ולהפתעתו לא נתקבל צבע אחד, כל פטיל היה צבעו בשונה מהבירו, ולאחר חקירה מרובה גילתה שיש הבדל בין הזכרים לנקבות, הזכרים צבעם נוטה לתכלת, והנקבות נוטה לאדום. לכן לדעתו אין אχידות בצבעי החלזונות. ובזה רוצהחזק את דעתו [בתחומיין כרך ט'] שהצבע הנכון הוא תכלת נוטה ל Sangol, כיון שצבעים בתערובת מזכרים ונקבות לא אבחנה.

ובאמת הבעייה הקשה ביותר שנתקלים בה צבעי התכלת בימינו, הוא הצבע הרצוי, לא תמיד מקבלים אותו הצבע, גם אם צבעים תמיד במידה מדוייקת. ונראה שכבר בימי חז"ל הייתה בעיה זו ידועה, ולכן היו עושים טיעימה לפני הצבעה, לראות אם הצבע מתאים, כמוואר במנחות (מג,ב).

[ההמשך יבוא אי"ה]

הרבי גדי שקורין שליט"א

ביהמ"ד בני ציון ירושלים ת"ו

שיעור הקמה חחיב בחלה

במסכת עירובין (פג, א) ת"ר "ראשית עיריותיכם" כדי עיסותיכם, וכמה עיסותיכם כדי עיסת המדבר, וכמה עיסת המדבר דכתיב "והעומר עשירות האיפה הו". מכאן אמרו ז' רביעים כמה ועוד, חייבת בחלה, שהן ז' של ירושלמית, שהן ה' של ציפורי. ע"כ. יצא ששיעור הchèלה הוא כשיעור העיסה שהיו לשים במדבר, ושיעורה עשירות האיפה כמה. ועיין עוד במסכת פסחים (מח,ב), והתנן חמשת רביעים כמה ועוד חייבים בחלה. ועי"ש ברש"ג, דחמשת רביע לוג ציפורים, שהן שבעה ועוד מדבריים, זהו שיעור העומר של עיסת המדבר, והוא עשירת האיפה. והאיפה שלש סאין. וסאה ששה קבין מדבריות. וחשוב夷 שעור שבhn, ותמצא, שבעת רביע קב וביצה וחומש ביצה. ושלש סאין הן שמונה עשרה קבין, שהן שבעים ושנים לוגים. ועישור של שבעים לוג הוא שבעה, ושני הלוגים הננותרים הם שתים עשרה ביצים, והעישור שלhn ביצה וחומש ביצה, הרי שבעת רביעים ועוד, דהוא ביצה וחומש ביצה, ככלומר 7.2 לוג. בירושלים הוסיף על המdots שתות מלבר, שהוא חומש מגו, ו- 7.2 לוג מדברי הפכו לשש לוגים ירושלמיות. ובצפורי הוסיף שתות מלבר על המدة היישולמית, ושש לוגים ירושלמיות הפכו לחמשה לוגים צפוריות. ע"כ. ואיתא במשנה (chèלה פ"ב מ"ו) דחמשת רביעים כמה חייבים בחלה, וכותב הרמב"ם (בפייהמ"ש שם) דרובע הוא רובע הקב. וראה בפירוש הרע"ב (שם) דנקראו הלוגין רביעים לפי שהלוג הוא רובע הקב שהקב הוא ארבעה לוגין.

והנה הרמב"ם (פ"ו מהלכות ביכורים הט"ו) כתוב: שיעור העיסה החביב בחלה מלא העומר כמה, וכמה הוא שיעור העומר שני קבין פחות חומש, והקב ארבעה לוגין, והלוג ד' רביעיות, והרביעית אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע. נמצאת למד שהמدة שיש בה י' אצבעות על י' אצבעות ברום שלש אצבעות ותשיע אצבע בקירוב, הוא העומר. וכן מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיע אצבע, היא מידת העומר. ושתי המdots כאחד הם עולים. וכמה מכילה מידה זו, כמו שלש ארבעים ביצים ביןוניות וחומש ביצה, והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מוקם החיטים שבמצרים. שהם משקל חמיש מאות זוז ועשרים זוז מזרים בזמן הזה. בה מודדין לחלה בכל מקום. עכ"ד. וכותב הכסף משנה (שם) דמ"ש רביינו הרמב"ם דשיעור העומר שני קבין פחות חומש, הוא ע"פ המدة המדברית שהאיפה ג' סאין והסתה ששה קבין, נמצאת האיפה י"ח קבין, ועשירותה שני קבין פחות חומש, שהן ז' לוגין ועוד מדבריים, שהן ה' לוגין ציפורים.

וכן מ"ש שהם משקל תק"ב זוז מזוזי מצרים, פירוש, כל זוז הוא משקל דרham. ע"ש. וכן כתוב מרן בשו"ע (י"ד ס"י שבד ס"א) דאיין חיוב בחלה אלא חמשת רביעים, ומידה שמחזקת מ"ג ביצים וחומש ביצה מלאים אותה קמה, ואוטו כמה הוא שיעור החלה, ומשקל חמשת רביעים כמה הוא תק"ב דרham מוקמה חיטים שבמצרים. ע"ב.

והנה לפי מה דקיל' לשיעור ביצה הוא י"ח דרham, (דרביית היא כ"ז דרham, כמ"ש הרמב"ם בפיהם"ש עדות פ"א מ"ב. וכן הרביית היא ביצה ומהצאה, כמפורט באחרונים). א"כ שיעור ביצה הוא י"ח דרham, וכשנכפול שיעור מ"ג ביצים וחומש ביצה ב"ח פעם, נקבל שיעור של תשע"ז דרham וחצי. כלומר שבמידת נפח של מ"ג ביצים וחומש ביצה מקבלים שיעור של תשע"ז דרham וחצי מים. וככתוב הכל בו (ס"י פט), וזה: ורב האי גאון זל אמר כי חממת רביעים ועוד, קרוביים למשקל ת"ש כספים או יותר, למשקל כספים של בבל וכו', ואמר רב סעדיה שיעור עיטה בפסח עד כדי עומר לגולגולת דהינו תש"ך זוזין בזוזין שלהם. עכ"ל. וכן הוא בסידור רב סעדיה גאון (עמ' קא ו- קלג) לשיעור עיטה שמ�权 קמה תש"ב דרhamים, הוא שיעור עומר לגולגולת. ע"ש. ועיין בשכל הלקט (ס"י ריב), שכותב וזה: ובעל הדברים כתוב בשם רבותא, לשיעור חלה הוא משקל תש"ג זוז. עכ"ל. וכל שיעורים אלו הם לפי מידת הלה.

והנה הגאון רבי יוסף בן איש חי (שנה א' פרשת צו אותן יט', ושנה ב' פרשת שמיני אותן א') כתוב, לשיעור עיטה החייבת בחלה היא תשע"ז דרham וחצי. ע"ש. ויוצא לפyi דבריו שהשיעור לקביעת הקמה החיב בהפרשת חלה הוא לפי מידת הלה. אולם עיין בcpf החיים סופר (ס"י תננו ס"ק טז), דהביא דברי הרמב"ם (בפיהם"ש פ"א עדויות) שכותב שעשה מדחה בתכילת מה שיכל מן הדקדוק, למצא הרביית הנז' בכל התורה תכלי מן היין קרוב לכ"ו כספים הנקראים דרham'ם בערבי, וממן המים קרוב לכ"ז דרham'ם, וממן החיטה קרוב לכ"א דרham'ם, וממ珂 החיטה כמו י"ח דרham'ם, וממצא השיעור חלה באותה המדחה חמיש מאות ועשרים דרham'ם בקרוב מקמה חיטים, ואלו הדרה"ם כולם מצריות, וכן כל המינים שմגדם הם מצריות. ע"כ. וככתוב הcpf החיים (שם) דນמציא לפyi דברי הרמב"ם לשיעור רביית כ"ז דרham'ם מים, יعلו המ"ג ביצים וחומש, שבע מאות ושמונים דרham'ם, וזה המדחה של תש"פ דרham'ם מים, תכלי מן הקמה תק"ב דרham'ם, שני שלישים ממושך המים, כיוון שהקמה הוא קל מהמים. וככתוב שכן עשה מעשה פעה"ק ירושת"ו, שהביאו כל שמחזיק תש"פ דרham'ם מים, והחזקק מן הקמה תק"ב דרham'ם, וע"כ המנהג פעה"ק לברך על שיעור תק"ב דרham'ם קמה, כפסק הרמב"ם והשור"ע. עש"ב. ועיין עוד בזה להגרע"י שליט"א בשו"ת יחו דעת (ח"ד ס"י נה) ובספרו הליכות עולם (פרשת צו אותן יא), שדחה דברי הבא"ח עפ"י דברי הרמב"ם הנ"ל. עש"ב. גם בספר חсад לאברהם (אוזלאי, מעין ב' נהר ס') כתוב, דהיעומר שהוא עשירית האיפה הנקרה עשרון בתורה, משקלו ז' מאות וע"ז דרham'ם וחצי, והשיעור

הוא בלח ר"ל במני משלקין, אבל ביבש כגון קמח וסולת וכיוצא בו, כל מדה ומדת חסר משיעורו שליש. וראיה זהה, ים שעשה שלמה, דכתיב אלףים בת יכיל. וכתיב שלושת אלףים יכיל. ואמרו ר"ל אלףים ביבש וג' אלףים בלח. נמצא שכל שיעור מידת הלח מחזיק מקמח או סולת נקיה תק"ח דרham וחצי. ע"ב.

וראה בפתח הדבר ח"ב (ס"י קצ) דהביא דברי הקדוש מהרש"ו ז"ל, בחידושיו על הרמב"ם בענייני מדות ומשקלות, שכتب דשיעור מג' ביצים וחומש ביצה שהם תק"ב דרham מצריות, חשבון זה לא ישיר בעניינו, כי הלוג הוא ששה ביצים, נמצא שיעור מג' ביצים הם לפחות תש"ב דרham, ואולי יש הפרש בין שיעור הכמות לשיעור המשקל, שאינו עולה זה זהה, וודין הדבר בספק. וסימן: וזיל וחזי אין עמא דבר, שאין נתנו שיעור ביצים אלא שיעור תק"ב דרham קmach, ואל טעות תורה אמר, וכל דבר הרופף בדיק זיל וחזי מי עמא דבר, והנה לישראל כי נבאים הם. עכ"ד. הרי שאף שלא התיישב לו שיעור מג' ביצים וחומש ביצה לתק"ב דרham, כתוב לקיים המנהג, להפריש חלה משיעור תק"ב דרham. והוא על פי מה שמדובר לעללה, דיש הפרש בין מدة הלח למدة היבש. ועיין בספר שערוי תורה (ס"י ג' עמ' קסז), שדחה דברי הבא"ח ששיעור חלה תשע"ז דרham, והעליה דשיעור חלה תק"ב דרham, וכותב לדפנות היה לו לחוש לדברי הרמב"ם והשו"ע ולהזכיר הפרש חלה מתק"ב דרham ללא ברכה. ע"ש. גם בספר נתבי עס (ס"י תננו) כתוב דמנהג ירושלים להפריש חלה בברכה משיעור תק"ב דרham קmach, והשיעור המובא בא"ח הוא בניגוד למנהגי ירושלים. ע"ש.

והנה הגאון הצל"ח (פסחים קטז, א) כתב דשיעור חלה הוא מג' ביצים וחומש, והתיר"ט מدد שהוא פונט. וכותב הצל"ח ז"ל: ואני ממדתי ומצאת ששהו פחות מפנות, ושוב עשית כי מחזיק שבע אוגדים פחות ב' תשיעית באורך ורוחב ורום, מרובע, שהוא שיעור חלה המפורש בש"ע ביר"ד סי' שכ"ד, והוא על פי חשבון של שיעור מקווה, והכליה זהה מחזיק מעט יותר מאשר משמנה זידליך, שהוא שני פונט, ואם כן שני שיעורי חלה מכחישים זה את זה ושניהם הל"מ, כי שיעור מג' ביצים וחומש הוא הל"מ, וכן שיעור מקווה הוא הל"מ, ועל כרחך שנשתנה בזמןינו, או שהוגדים נתגלו, ומהם גדולים יותר מהאגודלים שהיו בימי התנאים, או שהבצים נתקטנו, ומהם בזמןינו קטנים מהם שהיו בימי התנאים. וידוע שהדורות הולכים ומתמעטים, ואי אפשר שאוגוד שלנו גדול יותר מאוגודים שהיו בימי חכמי הש"ס, ועל כרחך הביצים בזמןנו נתמעטו, ולכן אני מזהיר שעל פונט כמה יקח תחלה בלי ברכה, כי לא באתי להקל על שיעורו של התיר"ט, אבל ברכו עד שיהה שני פונט כמה מחוקים ומעט יותר. עכ"ל. גם הגאון החת"ס (או"ח סי' קצ) האריךanza בזה, וכותב שטרח ומدد אצבע של אדם ביןוני שבזמןינו, נגד רוחב ז' שעריים ביןוניים שבזמןינו, ומצא מכובנים ממש כמו שהיו בימי הרמב"ם, ועשה קנה מדה - ארכו ו' אצבעות ושבע תשיעיות מהן"ל, כמו"ש הרמב"ם (פ"ו מבכורים ה"טו), כי חשבונו של הרמב"ם

מדוקדק מאד, ואח"כ עשה כי ארכו ורחבו וגובהו בקנה מידה הנ"ל, העולה בתשובה ש"א ושליש אצבע, והוא מחזיק ט"ו זידיל עסטרייכר ומים שהפלו מ"ג ביצים אינו אלא יותר משבעה זידין, נמצא נתקתו הרצים בחצי ערכם. וכותב עוד, דמשקל הקמח במ"ג ביצים שלנו הם לערך נ"ז לאטה, ובדק ומצא דתק"ב דרכם הם ק"ל לאטה, והוא יותר מכפל משקל הקמח שבמדה ראשונה, שהיא נ"ז לאטה. ובסוף דבריו העלה להלכה ולמעשה כמ"ש הגאון הצל"ח, דהכל הmachzik מים שנפלו ממ"ג ביצים וחומש ביצה יטול ללא ברכה. ומה שמפיראים פ"ו וחצי ביצים, יברך על זה. ע"ב. ועיין בש"ת התעורות תשובה (ח"ב סי' ערב) דהביא ראייה לדברי החת"ס שהרצים עתה נתקתו ממה שהיו בימים הראשונים, מה שפסק הרמב"ם בהל' תמיין ומוספין (פ"ה ה"ט). ע"ש. ועיין עוד בזה במעשה רב (סי' קז), דעת הגאון קר. ע"ש.

והנה בש"ת תשובה מהאהבה ח"ג (דף סח ע"ב) הביא דברי רבים הגאון הצל"ח, וכותב דנראה דהגאון חשב לפי אגדול שלו, והוא היה ארוך בדורו משכמו ומעלה גביה מכל העם, ורוחב אגדולו היה כפול ממש אדם בינוני, כנודע לכל מי שהכירו, ולכן יצא שיעורו גדול כזה. וכותב שאמר דברים אלו לפני הגאון ונגען בראשו ושהק. ע"ש.ammen עיין בש"ת חת"ס (או"ח סי' קכז) לאחר שבדק והעלה כשיעור הצל"ח הביא דברי התשובה מהאהבה הנ"ל שכותב שהגאון הצל"ח ארוך בדורו היה ואין ללמד מאבריו, וכותב עליו דליתא, דהרי הוא (החת"ס) מדד על פי שיעורים ביןוניים. ע"ש. גם הגאון החזו"א (או"ח קונטרס השיעורים סי' לט) כתוב, על דברי התשובה מהאהבה הנ"ל, שהגאון שחק לפני דאיינו אלא פוטומי מיל' בעלמא, ואין ראוי להבאים לבית המדרש, וכי הנ"ב לא ידע שצורך לקבוע הבינו, וע"כ דאי"ג דהיה בעל קומה אגדול שלו היה ביןוני, וכן אם הערת התשובה מהאהבה הייתה כ"כ חשובה והנו"ב חזר בו, היה ראוי לעשות מעשה גדול וליתן פרסום לחזרתו. ע"ב. ולעומת זאת ישנים אחרים ששלמדו מדברי התשובה מהאהבה הנ"ל דהנו"ב הודה לו. עיין שו"ת יהודת ירושה עלה (יר"ד סי' רה), וש"ת יהודת דעת (ח"ד סי' נה). ע"ש.

והנה החזו"א (מועד, קונטרס השיעורים סי' לט) כתב דהగאנונים בעל הנ"ב והגרא"א מצאו דמדת האצבעות ומדת הביצים אין משთווות אצלנו, ומדת הביצים קבועה שיעור חלה מחלוקת ממדת האצבעות, ובאשר לא מסתבר שהאצבעות שלנו נתרחבו ממדורות הראשונים, החליטו נתקתו הרצים, וקבעו לכל ישראל לקבוע המידה ע"פ האגדול, ועל פיהם נהגו כל בני הגולה, ונתרפרנס בכל הספרים הבאים אחריהם, ביצים שלנו קטנים הם, וזה היא עיקר הוראה כדעת הנ"ב והחת"ס. וכותב עוד דהמשקל שמסר הרמב"ם ודאי אי אפשר שישמש לנו לסימן, שזו טעות גלויה להשתמש במשקל, דיש אפשרות של שינוי בין בכובד המים ובין בכובד השיעורים ובין בכובד הקמח, ולא הייתה כוונת הרמב"ם שישתמשו בשיעור חלה במשקל גם

במקומו ושתעו - רק אחר הדקדוק, שייה האקמץ על תוכונה ידועה, והיין על תוכונה ידועה. אך לדין אין לנו קביעות המדה אלא עפ"י האצבעות, ומה שקבעו לנו לאחרוניים ז"ל. והנהוגים לקבע שיעור החלה בדורם זו טעות שהזהיר עליה הרמב"ם. דמה שנוהגין להפריש חלה ולברך במשקל קמח 520 דראם, ובמשקל 519 דראם חוששן שלא לבך, הרי יתכן שקmach ששיעור 520 דראם שברכו עליו מದתו הרבה פחות משעור 519 דראם, שמא יש הבדל במשקל הקמחים, וכ"ש כשהקמחים מארצות שונות, או שאחד לח ואחד יבש, וכ"ש שאין לסמרק על משקל דראם, וכמ"ש בחק יעקב הלכות פסח סי' תנ"ו, שזה עשוי להשתנות, ואין השם מカリע כלל בין במידה בין במשקל, ואין המסורה קיימת רק באחד הצמחים, אף שגם הוא משתנה. עכת"ד. ועיין עוד בספר שיעורין דאוריתא (בשיעוריו המצוות), דכתיב דאיין לסמרק על שיעור הדראם, שקשה לשער את התמורות שחלו בזמן של משך שמנה מאות שנה, זמן הרמב"ם עד זמננו. וע"ש שהעה ששיעור החלה בברכה הוא משיעור אלף מאותים וחמשים גרם. ע"ש.

وعין עוד בשו"ת יד הלווי (בມברגר י"ד סי' קצץ קצט) שכתב לקיים דברי הצל"ח, והוסיף עוד דאיין בעל הצל"ח יחיד בסברא זו, אלא רבים וכן שלמים אחרים מודלי רבותינו וראשונים סברו כוותיה, והביא ראייה מדברי התוס' עירובין (פ"ג א) דברים המדבריות היו גסין מאותן של דור שהוסיפו על המידות חלק כ' מביצה. ע"ב. וממילא הסברא נוטה לומר שגם דורות האחרונים נתקנו עוד, עד שעכ"פ אין לסמרק לשער בהם שעורי תורה. עש"ב. ועיין עוד בהשו"ת וייתר יצחק (העליר סי' ז), שהביא דברי הנז"ב והחת"ס וכותב לקיים דבריהם. ע"ש.

אמנם עיין בביור הלכה (או"ח סי' רעה ד"ה של רביעית) דכתיב דלשיטת הצל"ח יש קושיא חמורה, דמסוגיא דימוא דף פ' מוכח דשיעור מלא לוגמיו משנה הצדדים באדם ביןוני, הוא יותר מרבעית, ואי ס"ד דשיעור רביעית בזמןנו הוא כפלים, זה היינו שעור ג' ביצים שלנו, א"כ מלא לוגמיו באדם ביןוני משנה הצדדים הוא יותר מג' ביצים, וזה כבר בchnerתי ונסייתי בכמה אנשים ביןוניים, המלא לוגמא שליהם משנה הצדדים, ועלה לכל היותר רק עד שני ביצים ביןוניים בקליפה שלהם, הרי דבריהם שלנו לא נתקנו כ"כ רק איזה שעור קטן בלבד, וע"כ צע"ג בענין השיעורים, אך למעשה כתוב לעניין דאוריתא, כגון כזית מצה בליל פסח, בודאי יש להחמיר בדבריהם, וכן לעניין קידוש שלليل דעיקרו הוא דאוריתא. עש"ב.

גם בשו"ת עמודי אש (איינשטיין דף פב טור ד) כתוב להעיר על דברי הצל"ח, שמצוות בתשובות הגאנונים שעורי תשובה (ס"י מ"ר וס"י תשוו) לרביינו האי, שכתב ו"ל: ולכן תלו חכמים השיעור ביצים ובפירות שחון קיימים בכלל, ואין משתנים, מיהו שיעור הביצים והפירוט תלו אותן בדעתו של רואה. עכ"ל. וכן הוא בתשובות הגאנונים

הנדפסים בליק (ס"י צה). ו מבואר דהbiיצים אינם משתנים מזמן לזמן. ורק"י בשבת (טו,א) כתוב, דהbiיצים מדבריות היו biיצים גדולים משלנו. וכ"כ התוס' ערובין (פג,א) דבריות היו גסין יותר מאותן של זמנים. ע"כ. ומשמע דבריות ישתנו מזמן לזמן. ועמו"ש בריטב"א בחידושיו לפשחים (מה) וצ"ע. והנה מה שהביא ראה מתשבות הגאנונים דתלו חכמים השיעור בדבריות ובפירוטות שהן קיימין ואין משתנים, ומה מבהיר דבריות אינם משתנים מזמן לזמן, ראה בחז"א (שם) דפרק כוונת הגאון דמציאותם קיימת, ואין הטבע מחליף הביצים על מין אחר כמו חילוף המידות שהן רק בהסתמת בני אדם. ע"ש.

וכעת וראיתי בשו"ת צי' אליעזר (ח"ג סי' עו) שכח בספר תשבות הגאנונים שהר"ל הר"ר ב.מ לוין, על מסכת ביצה, וmobא תשובה הגאון דבריות ופירוט מזוים תמיד ואין לחוש שנשתנו, ומכאן ראה לחולקים על הנר"ב. ועיין עוד שם דבריא מה שנדפס בסוף הספר מהגאון הראייה קוק זל, שמייד ובא שemu נאמנה שמדובר בזמן האחרון ביצים חנותות במצרים, שהמומחים מעידים ע"פ בחינות ברורות שהם ביצי תרנגולת, וגדלים הוא כמו הביצים שבזמנינו, וזה חיזוק גדול לדברי תשובה הגאון. עש"ב.⁴

והנה לעומת חבל הנבאים הפסיקים הנ"ל שהלכו בשיטת הצל"ח, ישנים אחריםinos רבים שהלכו בשיטת הרמב"ם, וסבירו שלא היה שינוי במשקל הדרהם במשך כל הדורות. עיין בשו"ת באර מים (למהרש"ו סי' פח) דבריא דברי ממן השו"ע דשיעור חלה תק"כ דרהם כמה מצריית, וכן הביא עוד שיעורים שפסקו הרמב"ם ומן, וס"ים ומעטה אין לנו לוזז מכל השיעורין האלו כלל. ע"ש. ומן החיד"א בספרו מורה באצבע (סי' צה) כתוב, לשיעור סעודת קבוע לפת הבהה בכיסניון הוא ע"ב דרהם, שהם שיעור ד' ביצים. ע"כ. ובספר פרי האדמה ח"א (דף קמא), בדיון מה שכח ממן השו"ע לשיעור פדיון הבן שלושים דרהם כסף, כתוב דמנハג ירושלים ת"ו כל מה שרاءינו דור אחר דור, שנונותים אחד ושלושים דרהם כסף מזוקק או שווים. ע"ש. ובספרו מזמה אדמנה (דף ג') כתוב לשיעור צוית ו' דרהם והביצה י"ח דרהם. וראה בבא"ח (שנה ראשונה פנחס אותן יו) דכתב דהאוכל פט כייסניון עד נ"ד דרהם שהוא שיעור שלושה ביצים מברך מעין ג', ועל ע"ב דרהם מברך ברה"מ. ע"ש. ועיין בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד (אור"ח סי' לב), דכתב דכל המרבה לבדוק בספרן של ראשוניים כמלאים גדולי רבני הספרדים שמקופת ממן הקדוש עד תקופתינו, עינו יחו דכולים שווים לטובה מה אחד שמשקל הדרהם והרביעית והביצה וכו' עודם עומדים בתוקפם, כאשר היה בזמן ממן הקדוש זיל עד תקופתו של הרמב"ם זל, וכי לנו גדול ממן פרי אדמנה שהוא

⁴ יש עיר קדומה שכוסתה בלבה בתקופת התנאים באיטליה, נשתרמה כל העיר כולה ממש, ונמצאו בה בזים כשלנו. וכן גלויסקמות וקברים שנמצאו בגליל וירושלים ובאזורות בהרי יהודה מתקופת התנאים, בגודל אדם כמונו ממש. וכתוות השילוח ומקוואות בעופל. ובמצרים בקברי הפרעונים. ועוד. העורך.

مراה דארעא דישראל ויעיה"ק ירושת"ו, שלאורו אנו הולכים בכל ענייני המנהגים בעיה"ק ירושת"ו. ואחרון חביב מאור הגולה מrown החיד"א ז"ל בברכ"י סי' קס"ח ובמחב"ר שם, בוגנע לשיעורי קבועות סעודה לברהמ"ז וברכת מעין ג', אשר כולן שווים לטובה בשיעור הביצה והרביעית, כהוראת מrown. עכת"ד. וראה בשווי"ת ייחוה דעת (ח"ד סי' נה) דכתב שדור דור וחכמיו חזורים על שיעור משקל הדרהם בכל מידות השיעורים של תורה, ואילו היה שניינו בדרהם בתוקפה כל שהוא, מיד היו רבותינו האחראונים מתሪעים ומודיעים על השיעור החדש, כדי שלא יכשלו העם בכל ענייני שיעורי תורה, אלא ודאי שמעולם לא נשנתה שיעור הדרהם כלל. ע"ש. ובשיעורי תורה להגרא"ח נאה (עמ' צח') כתב בשם פתח דבר ח"ב (בבנטנות לסי' קצ') דשיעור זה דרביעית כ"ז דריהם, פשוט ומורגן בכל תפוצות ישראל אה"ק וגבולותיה, וערי תורכיה ויאטליה ועררי המערב ומצרים, כמו שנתברר לנו מפי מגידי אמרת גברי רבבי, ומהז ג"כ ראייה דס"ל דהדרהם לא נשנתה מימי הרמב"ם עד זמנם, וכן נשכח המסורת אצל חכמי הספרדים דור אחר דור לשער כ"ז דריהם הרביעית עד היום הזה. ע"ש. וראה בספרו שעורי ציון, שהעיקר כמנהג רבני הספרדים שנהגו בכל הדורות כדעת הרמב"ם ומרן, שהדרהם לא נשנתה כלל, וגם האשכנזים עזבו מנהג שנהגו בח"ל, ונוהגים כמנהג שנוהגים בא"י כדעת הרמב"ם ומרן. ע"ש.

ובשווי"ת ייחוה דעת (ח"ד סי' נה) ובהליכות עולם ח"א (פרשׁת צו אות יא) הביא דברי הגאון רבי צבי פסח פראנק, שהובאו דבריו בספר שיעור מקווה, דכתב DIDOU ומספרום ששיעור חלה בברכה כפי שנהגו בירושלים מאז ומעולם הוא שבע אוקיות כמה, והוא מנהג הנהוג בירושלים לעלה מחמשים שנה, ומיסוד ע"פ דברי הרמב"ם ומן השו"ע, שהוא תק"ב דריהם, אלא שבשבע אוקיות יש בהן עודף חמישה דריהם על שיעור תק"ב דריהם, וכן היה המנהג מוחזק בירושלים מזמן גאוני ארץ תקיפי דארעא דישראל מדורו דורות, וחלילה לשנות מכל מה שנהגו בימי גאוני עולם האלו. עש"ב.

ובספר ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי עמ' קח) כתב דשיעור המדוייק של מ"ג ביצים וחומש ביצה לא ברור לנו, לפיך נוהגים שرك על עיסה מן שבע אוקיות כמה (2 ק"ג פחות רביע), מברכים עללה להפריש חלה, ומחמש עד שבע אוקיות מפרישים בלא ברכה, ובפחות מחמש אוקיות לא צריכים להפריש. ע"ב. ובשו"ת אור לציון ח"ב (מבוא ענף אאות י) כתוב דעלענין חלה המנהג הוא לשער תק"ב דריהם ולברך עלייה, וכදעת מרן ביר"ד (סי' שכ"ד ס"א), ושלא כדעת החזו"א ועוד אחרים שצריך שיעור גדול יותר, והטעם שכבר נהגו כך, כמ"ש בכח"ח (סי' תננו אות טז), שהמנ Hagal לשער שיעור חלה תק"ב דריהם. ע"ש. ולא אמרנן סב"ל במקום מנהג. והטיעם למנהג גבי חלה, כיון דחלה בזיה"ז דרבנן, וכמבואר בשוי"ע יו"ד (סי' שכ"ב ס"ב) ولכן הקלו. עש"ב.

אתה הראת לדעת שרבים וגם שלמים מרבותינו גאוני עולם ומצוקי ארץ הולכים בדרך הזהב ששללו לנו הרמב"ם ומן הש"ע בענייני השיעורים.

והנה הגרא"י שליט"א בספר הליקות עולם (שם) כתוב דלאחרונה הוכיח תלמיד חכם אחד ששיעור הדרהם אינו יותר משלושה גרם, ולפי זה יוצא ששיעור הקמלה החיבור בהפרש חלה בברכה הוא ק"ג אחד וחמש מאות וששים גרם. ולהלכה נראה שיש להחמיר ולנהוג ולהפריש חלה משיעור זה עם ברכה, והוא ע"פ "קונטראס רבייעית הלוג" תדפיס מקובל" בית אהרן וישראל" (עמ' יג), שהזכיר הרה"ג הד"ר יהודה מרגולין, שכתב שאחרי מחקר שבاؤס המזיאונים מכל המטבחות בכל רחבי העולם, שבתוכם נמצא מספר רב של דרהמים בכל התקופות, מכל מטבחות הדרהם שבתקופת הרמב"ם לא נמצא כמעט מطبع דרהם יותר משלשה דרהם, וזה הוכח שאין לשער משקל הדרהם כפי הגרא"ח נאה שהוא שלושה גרם וחמשית. ע"ש. וראה עוד בספר מידות וشعורי תורה (בניש פרק ל אותיות ה-ו), שכתב דהגר"ח נאה השתמש בדרהם שיצא בימי בא"י, והוא הדרהם התורכי של הדורות האחוריים, ומשקלתו 3.205 גרם (שיעור תורה עמ' קמט). אך נראה דדרהם זה כבד מהדרהם שיצא בימי הרמב"ם, דמהרמב"ם הליכות ביכוריים (פ"ו הט"ו) והלכות עירובין (פ"א ה"ב) ופה"מ ב"ק (פ"ט מ"ו), מוכחה שהדרהם היה בן ס"ד גרעיני שעורה, א"כ הרי זה שני שליש מתקאל ומשקלתו 2.83 גרם. ועיין עוד שם בהערה 19 דכתב שעיל משקלו של הדרהם המצרי שכותב הרמב"ם קשה לעמוד, כיון שכמעט כל הדרהמים של המלכים האויבים שלטו במצרים בימי הרמב"ם הוטבעו בסוריה, והמשקל הממוצע מרוב מטבחות אלו הוא 2.90 - 2.92 גר'. עוד נמצאו דרהמים בודדים מהטבחה במצרים (קהיר) בימי הרמב"ם ומשקלם נע בין 2.34 - 2.96 גר'. ע"ש. וזה דברי ההליקות עולם הנ"ל. וצורך ישראל יצילנו משלגיאות ויראננו נפלאות.

מדוזר תנובות

ד"ר אורן אהרון רוזן נ"י

לכ' הרב חזקיה רוטשטיין שליט"א

שלום וברכה

הפנה אוטי מורי ורבו הרב מכלוף פחימה שליט"א לכתוב התייחסות למאמר שיצא⁵ לאחרונה על ידי המxon למצוות התלויות בארץ על כך שהתכלת אינו ידוע מה הוא:

א. המראה של התכלת מפורש בספר "ברק השחר" [שנכתב על ידי הגרא]: שהמראה של התכלת הוא [בגזרה שווה] "זוהר" או נגה [מס' ברכות ו, ב"ה "נגה" ע"פ הרבה פסוקים בנביי ישראל]. והוא ידוע במסורת כמין סוג של לומיננסציה בצביע יירוק-Ấתרי [כגון של שריפת יסוד הגפרית על פי ספר "שלטי הגיבורים" על ידי הרב פורטו-לאונה מננטובה, מגDOI חכמי איטליה. וכן בפסקיו הרא"ש המזכר על ידי ההגחות בוגרמן של ספר "שדה צופים" מאת הרב בצלאל מרוגנסבורג על מס' ברכות טב ד"ה "בין תכלת". המראה הכחול הנגלה של הפתיות הצבעות מדם חילזון] לבין כרתי [ירוק על פי רשי"י] שהוא המראה של האור הגנו [כפי שמתארים אנשים שנפטרים וחזריהם בהחייה רפואיות לחיים], שהתגלתו מעידה על סימן לקדשה, [ע"י ספר אור החיים מאת הרב חיים בן עטר צוקל]: "שכאשר מעשי בני אדם לוקין המאורות לוקין"]. המדענים מזהים את הזוהר מסוג של זריחה הקוריה "פוספורנסצינית", והיא מתוארת בספרות מצויה ביהלומים [אבני החושן של שבט זבולון - על פי ספר שמות רבה], ובצמחיים היו מפיקים את שמן המשחה, ובעלי חיים - כמו כבשים - בפרט בצמר שלחן. אותה זריחה היא סמואה לעין בדרך כלל.

ב. את מראה הזוהר ניתן להפיק [על-פי מסורת עתיקה המיוחסת לחכמי ספרד, צרפת וגרמניה] על ידי צביעת צמר בדם חילזון ללא הוספת סמנים, על-פי שיטת בעלי התוספות, או על ידי הוספת סמנים לפי רוב ראשונים אחרים [על-פי האמור בחז"ל במסכת מנחות מב, ב"ה ר' יהודה].

ג. הריאקציה הכימית הייתה כידוע היום [ועל-פי מסורת כ"פוטו-זה-ברומינציה, של די-ברומו-איןדיגו, קיבלת איןדיגו [שהיא מוליקולה זהה למוליקולת צבע של קלאיילן, אלא שההבדל הוא שאטומי הברום מהדי-ברומו-איןדיגו הגיעו עם הצמר לתת צמר עם חומצות אמינו, בצלר מיוחדות הקוריות ברומו-טרפטופואן [שיש להן

⁵ במאמרו של הרב חזקיה רוטשטיין שליט"א לא כתוב שהתכלת אינו ידוע, ואדרבא טוען שידוע, ויש לו שיטה חדשה. כי"ש. וכונראה הה"כ נ"י לא ראה גוף המאמר, ובכל זאת למלא רצונו אנו מפרסמים בדבריו.

פוסטורסצנטיה בצבא כרתי או יירוק, על-פי מס' ברכות ט,ב ד"ה כרתי [ירוק על-פי רשיין]

ד. לפיכך בצמר לבן יש מראה נגה [זהה] של הלבוני צמר לבן, כמו בפשתן, שגונו הוא כחול או תכלת, בעוד בפתיל תכלת יש מאור פוסטורסצנטי סמיימי בימינו שגונו יירוק [בעוד בימינו רואים גוון כחול בהיר שמעיד כי האינדיגו [שדין לבן] אינו ממש מבחן פוטוכימית על הזוהר הירוק [כמראה שריפת יסוד הגפרית].

ה. אבל צריך להבין שיתכן שהסיבה שצורך גם לבן בגדיים, כיון שישפהה של פטריות פוסטורסצנטיות מסוימות יכולה להעיד על נגעי צרעתה בוגד, מכח המראה הזוהר השונה בפתיל לבן [שאם הפתיל לבן ללא זהה, הרי שאין הבגד נגע והוא טהור, בעוד שפתיל לבן זהה בגעם כמראה שמן המשחה. עי' סנהדרין קוב דה' אחיטופל] שחשב שהוא משוח בשמן המשחה, כאשר מעשה היה נגע בצרעתה].

ו. אבל בدم חילזון הפטריות של נגעי צרעת אין גדלות בגל התכונות האנטי-בקטריالية של הדם חילזון, لكن אין זו עדות לטהרה מנגעי הטומאה, אלא כסימן לקדושה וכפירה על שנאת חינם [עי' ספר צבאות ה' מאת הרם מפאנו זצ"ל].

ז. לנוכח התכלת איןו מעכב את הלבן והלבן איןו מעכב את התכלת, על פי דברי חז"ל להיתר לבוש הבגד לתפילה. ואם אין תכלת יטיל לבן.

ח. אבל אין זה נכון שהתכלת איןו ידוע. והיתר הלבוש שלו בימינו למי שאין לו מסורת, הוא עניין כלכלי ואינו קשור לידעות או מסורת במלאת הצביעה.

בכבוד רב
דר' אורן אהרן רוזן